

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

**КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ,
ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ, ОХОРОНИ ПРАЦІ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ЗПО

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС

БІЛА ЦЕРКВА 2026

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ, ОХОРОНИ ПРАЦІ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ЗПО

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС

Автор-розробник:

Геревенко Андрій Михайлович - старший викладач кафедри технологій навчання охорони праці та інклюзивної освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО "УМО" НАПН України

СХВАЛЕНО

*кафедрою технологій навчання,
охорони праці та інклюзивної освіти
протокол 1 від 07.01.2026 року
завідувачка кафедри*

Ю. М. Грибовська

Біла Церква-2026

УДК 377:331.101.25

Геревенко А.М. Нормативно-правова база у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗПО: електронний навчальний курс / А.М. Геревенко, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2026. 95 с.

Рецензенти:

Горошкова Лідія Анатоліївна, професор кафедри екології Національного університету України «Києво-Могилянська академія» докторка економічних наук професорка, академік Академії економічних наук України

Герасименко Юлія Сергіївна, завідувачка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, професорка, докторка економічних наук, фахівець у сфері національної економіки та статистики.

Затверджено на засіданні кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти (протокол засідання кафедри №1 від 07 січня 2026 р.)

Електронний навчальний курс «Нормативно-правова база у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладі освіти» спрямований на набуття знань та навичок з ключових нормативно-правових аспектів охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах професійної освіти (ЗПО). Курс адаптовано з урахуванням актуальних змін у законодавстві станом на 2026 рік, включаючи новий Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (набрав чинності 12.09.2025), та особливостей функціонування освітнього процесу в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Учасники курсу матимуть можливість системно ознайомитися з основними законодавчими актами, що регулюють безпеку та захист учасників освітнього процесу, зрозуміти правові аспекти відповідальності, механізми управління ризиками та практичні інструменти забезпечення безпеки. Курс охоплює аналіз ключових законів, підзаконних актів, положень та норм, а також надає практичні рекомендації щодо їх застосування в умовах ЗПО (майстерні, лабораторії, виробниче навчання, дуальна форма освіти).

Основний акцент зроблено на підвищенні ефективності викладання та впровадження охорони праці педагогічними працівниками, створенні безпечного освітнього середовища, підвищенні інтересу здобувачів освіти до питань безпеки та профілактики травматизму під час навчання в закладах професійної освіти.

© БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2026

Розробник: Геревенко Андрій Михайлович, старший викладач кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО "УМО" НАПН України.

ЕНК «Нормативно-правова база у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗПО» розрахований на викладання для категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації:

- Директори, заступники директорів НМЦ(НМК)ПТО;
- Директори, заступники директорів закладів професійної освіти;
- Методисти закладів професійної освіти;
- Методисти НМЦ(НМК)ПТО;
- Старші майстри закладів професійної освіти;
- Викладачі професійно-теоретичної підготовки закладів професійної освіти;
- Майстри виробничого навчання закладів професійної освіти;
- Вихователі гуртожитків закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО;
- Соціальні педагоги закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО;
- Практичні психологи закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО.

Для дистанційної, очно-дистанційної та заочної форм навчання.

Бюджет навчального часу становить 8 годин, із яких: лекції (2 год.), семінарське заняття (4 год.), самостійна робота (2 год.).

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**
ДЗВО «УМОВІ» НАПН УКРАЇНИ

**КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ,
ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

МОДУЛЬ №1. ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ТА ОХОРОНА ПРАЦІ В ЗПО

ЗМ 1.1 НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Андрій ГЕРЕВЕНКО,
старший викладач кафедри технологій навчання,
охорони праці та інклюзивної освіти
Білоцерківського інституту неперервної професійної
освіти ДЗВО "УМО" НАПН України

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	6
1. ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ.....	8
2. ПРОФІЛЬ ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ.....	11
3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛІВ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ.....	15
4. ТЕОРЕТИЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ.....	17
5. ПРАКТИЧНІ/СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.....	41
6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	53
7. МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ.....	71
8. ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ.....	74
9. КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ.....	91
10 ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА.....	92

АНОТАЦІЯ

Електронний навчальний курс **«Нормативно-правова база у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗПО»** спрямований на надання знань та навичок з нормативно-правового регулювання охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах професійної освіти (ЗПО). Курс повністю адаптовано з урахуванням актуальних змін у законодавстві станом на січень 2026 року, включаючи набрання чинності Законом України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (з 12.09.2025), а також особливостей функціонування освітнього процесу в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Курс складається з чотирьох тематичних розділів:

Тема 1. Вступ до нормативно-правової бази охорони праці в закладах освіти Розглядає основні принципи системи нормативно-правового регулювання, її структуру, ключові поняття та терміни, конституційні основи та пріоритетність життя і здоров'я учасників освітнього процесу.

Тема 2. Основні закони України у сфері охорони праці Детально аналізує ключові законодавчі акти: Закон України «Про охорону праці» (із змінами 2025–2026 рр.), Кодекс законів про працю України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX, Кодекс цивільного захисту України та інші, з акцентом на їх застосування в ЗПО.

Тема 3. Підзаконні акти та положення для закладів освіти Охоплює підзаконні нормативно-правові акти, зокрема Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу (наказ МОН № 1669 від 26.12.2017), державні санітарні норми та правила, НПАОП, а також спеціальні норми в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Тема 4. Відповідальність та застосування в ЗПО Зосереджується на обов'язках керівників, педагогічних працівників та інших категорій, механізмах відповідальності за порушення, розробці локальних актів, проведенні інструктажів, атестації робочих місць та практичному застосуванні норм у повсякденній діяльності ЗПО.

Список літератури та джерел містить перелік актуальних нормативно-правових актів з посиланнями на офіційні джерела, наукові праці, рекомендації для самостійної роботи та аналізу локальних документів ЗПО.

Курс призначений для підвищення кваліфікації таких категорій слухачів: старші майстри, майстри виробничого навчання, викладачі професійно-теоретичної підготовки, директори та заступники директорів ЗПО та НМЦ(НМК)ПТО, методисти, вихователі гуртожитків, соціальні педагоги, практичні психологи.

ЕНК допоможе слухачам засвоїти необхідні знання для ефективного забезпечення нормативно-правових вимог охорони праці та безпеки

життєдіяльності, сприяючи створенню безпечного освітнього середовища в умовах ЗПО, з урахуванням виробничого навчання, дуальної форми освіти та сучасних викликів.

1. ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Пояснювальна записка

Актуальність навчального курсу. Актуальність електронного навчального курсу «Нормативно-правова база у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗПО» визначається надзвичайною важливістю забезпечення нормативно-правового регулювання охорони праці в закладах професійної освіти (ЗПО), особливо в умовах повоєнного відновлення України.

Електронний навчальний курс актуальний для педагогічних працівників професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки в ЗПО у контексті вдосконалення знань з питань нормативно-правової бази охорони праці. З урахуванням геополітичної ситуації, історичних подій та воєнного стану в Україні (з 2022 р.), а також набрання чинності новим Законом України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (набрав чинності 12.09.2025), який визначає поняття професійної освіти та встановлює вимоги до безпеки в освітньому процесі, забезпечення нормативно-правового регулювання охорони праці стає ключовим для збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу.

Керівники, педагогічні працівники та інші фахівці ЗПО повинні бути готові до застосування актуальних нормативно-правових актів, включаючи особливі правила в умовах надзвичайних ситуацій. Знання про законодавство, підзаконні акти та відповідальність у сфері охорони праці є невід'ємною частиною підготовки до таких обставин. Освітні заклади, як місця концентрації людей, потребують особливої уваги щодо нормативно-правового забезпечення безпеки, що допоможе зменшити ризики та зберегти життя.

Мета курсу. Надання учасникам необхідних знань та навичок з нормативно-правової бази охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗПО. Курс включає вивчення теоретичних аспектів законодавства, правових норм, підзаконних актів, а також проведення практичних вправ та аналізу реальних сценаріїв застосування норм. Учасники отримають необхідні знання для ефективного застосування нормативно-правових вимог у надзвичайних ситуаціях та зможуть впроваджувати стратегії забезпечення безпеки для захисту себе, колег та здобувачів освіти.

Завдання курсу: ✓ Надання учасникам фундаментальних знань щодо нормативно-правової бази охорони праці, включаючи ключові закони, положення та норми в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. ✓ Проведення практичних вправ та аналізу кейсів для навчання учасників ефективному застосуванню нормативно-правових актів у ЗПО. ✓ Сприяння активним обговоренням та обміну думками між учасниками для вирішення питань та розробки оптимальних рішень у сфері нормативно-правового регулювання охорони праці. ✓ Забезпечення механізмів оцінки знань та вмінь

учасників, а також вдосконалення курсу на основі отриманих відгуків та результатів навчання.

Очікувані результати курсу: ✓ Глибоке розуміння учасниками нормативно-правової бази охорони праці, включаючи Закон України «Про професійну освіту» (2025) та інші акти, та їх практичне застосування в ЗПО. ✓ Оволодіння учасниками навичками аналізу ризиків через призму нормативних вимог та забезпечення безпеки в надзвичайних ситуаціях. ✓ Здатність учасників ефективно застосовувати процедури, передбачені нормативно-правовими актами, та реагувати на порушення норм. ✓ Розвиток учасників як кваліфікованих фахівців, здатних забезпечувати дотримання нормативно-правових вимог охорони праці для власної безпеки та безпеки оточуючих у ЗПО.

Методи навчання: мозковий штурм, метод кейсів, рольові ігри, проектування нестандартних віртуальних ситуацій, інтерактивні дискусії тощо.

Засоби навчання: електронні засоби навчання (Інтернет-ресурси державних сайтів і порталів, електронні посібники, цифрові комплекси, комп'ютерні тести, дистанційний курс тощо), навчально-методичні посібники, науково-популярна література, інформаційні ресурси Інтернету, освітньо-інформаційні портали тощо.

Об'єктом вивчення є процеси та методи нормативно-правового регулювання охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗПО, зокрема в контексті законодавства, організації охорони праці та управління ризиками.

Предметом є система нормативно-правових актів, політика, процедури та практичні аспекти забезпечення охорони праці в ЗПО, з фокусом на закладах професійної освіти.

Навчальна тема має міждисциплінарний характер. Вона охоплює аспекти законодавства, охорони праці, пожежної безпеки, електробезпеки, управління ризиками та інші галузі, які перетинаються з освітніми аспектами в ЗПО.

Слухач повинен знати: Слухачі повинні мати базові знання з нормативно-правових норм і вимог щодо охорони праці, уміти аналізувати потенційні ризики та виконувати професійні обов'язки в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, включаючи дії у надзвичайних ситуаціях. Також вони повинні розуміти ключові закони, підзаконні акти та процедури евакуації, передбачені нормативною базою.

Слухач повинен уміти: ✓ Аналізувати та інтерпретувати нормативно-правову базу охорони праці в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. ✓ Визначати потенційні загрози та ризики для учасників освітнього процесу в ЗПО на основі нормативних актів. ✓ Застосовувати заходи, передбачені законодавством, та навички забезпечення безпеки у небезпечних умовах. ✓ Реагувати на надзвичайні ситуації та виконувати вимоги планів

евакуації, відповідно до нормативно-правових норм. ✓ Здійснювати ефективне управління ризиками та запобігати можливим негативним наслідкам для здоров'я та безпеки в ЗПО.

Електронний курс розроблено для наступних категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації: старші майстри закладів професійної освіти; майстри виробничого навчання закладів професійної освіти; викладачі професійно-теоретичної підготовки закладів професійної освіти; директори, заступники директорів НМЦ(НМК)ПТО; директори, заступники директорів закладів професійної освіти; методисти закладів професійної освіти; методисти НМЦ(НМК)ПТО; вихователі гуртожитків закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО; соціальні педагоги закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО; практичні психологи закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО. Курс призначений для галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Навчально-методичне забезпечення. Курс представлено науково-методичними матеріалами (лекція, семінарські заняття, завдання до самостійної роботи) і списком рекомендованих джерел до тематики електронного курсу.

2. ПРОФІЛЬ ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Параметр	Зміст
Назва курсу	Нормативно-правова база у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності в ЗПО
Обсяг курсу	0,3 ЄКТС кредиту На опанування матеріалів електронного курсу передбачено 8 академічних годин, що відповідає 0,3 ЄКТС кредиту.
Рівень програми	Безперервний професійний розвиток фахівців шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.
А. Мета	Надання учасникам необхідних знань та навичок з нормативно-правової бази охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах професійної освіти (ЗПО). Курс включає вивчення теоретичних аспектів законодавства, підзаконних актів, процедур застосування норм, а також проведення практичних вправ та аналізу реальних кейсів. Учасники отримають необхідні знання для ефективного застосування нормативно-правових вимог у повсякденній діяльності ЗПО та зможуть впроваджувати стратегії забезпечення безпеки для захисту себе, колег та здобувачів освіти.
В. Характеристика типової програми	
1. Функціональна спрямованість	Функціональна спрямованість цього навчального курсу полягає в забезпеченні слухачів знаннями, необхідними для ефективного застосування нормативно-правової бази охорони праці в ЗПО. Курс призначений для педагогічних працівників, керівників, методистів та інших фахівців ЗПО. Основні функції курсу включають ознайомлення з ключовими законами (включаючи Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX) та підзаконними актами, надання практичних рекомендацій щодо їх впровадження, а також підвищення свідомості щодо безпеки в умовах повоєнного відновлення.
2. Фокус Типової програми	Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників ЗПО, здатних до сучасних форм організації навчання з питань охорони праці в ЗПО.
3. Орієнтація Типової програми	Типова програма орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗПО в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти.
4. Особливості типової програми	Типова програма орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗПО,

	які володіють широким спектром професійних навичок для успішного виконання функцій. Особливості електронного курсу: - Підвищення рівня роботи з актуальними нормативно-правовими джерелами (zakon.rada.gov.ua тощо); - Створення інтерактивно-практичних просторів для аналізу нормативних актів; - Ефективна організація навчання та перевірки знань з питань нормативно-правової бази охорони праці.
5. Цільова група	Електронний курс розроблено для підвищення кваліфікації: - Старші майстри закладів професійної освіти; - Майстри виробничого навчання закладів професійної освіти; - Викладачі професійно-теоретичної підготовки закладів професійної освіти; - Директори, заступники директорів НМЦ(НМК)ПТО; - Директори, заступники директорів закладів професійної освіти; - Методисти закладів професійної освіти; - Методисти НМЦ(НМК)ПТО; - Вихователі гуртожитків закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО; - Соціальні педагоги закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО; - Практичні психологи закладів професійної освіти, НМЦ(НМК)ПТО.
С. Професійні вимоги (компетенції) і продовження навчання	
1. Професійні вимоги (компетенції)	Визначає посадова інструкція фахівця.
2. Продовження навчання	Типова програма передбачає можливість подальшого розширення та поглиблення знань, умінь, навичок педагогічних працівників ЗПО в системі неформальної та інформальної освіти.
Д. Стиль і методика навчання	
1. Підходи до викладання і навчання	Розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗПО у процесі їх практичного застосування, оновлення і поповнення професійних знань. Навчання проходить за різними моделями (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною) із використанням компетентнісного, андрагогічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного підходів та інноваційних технологій навчання: інтерактивних, практичних завдань, тестів тощо.
2. Система оцінювання	Результати навчання за Типовою програмою оцінюються (зараховано/ не зараховано) на основі: підготовки відповідей на проблемно-пошукові питання, виконання завдань самостійної роботи, виконання практичних

	завдань.
Е. Програмні компетентності	
1. Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення дослідження, використання теорій і методів нормативно-правового регулювання охорони праці.
2. Загальні компетентності	- Здатність здійснювати календарно-тематичне планування змісту навчальних дисциплін, планувати навчальні заняття, самостійну та індивідуальну роботу; - Здатність добирати доцільні методи, форми, засоби, технології навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти; - Здатність застосовувати новітні форми, методи, прийоми та засоби навчання, інноваційні педагогічні технології; - Здатність оволодіти інноваційним педагогічним досвідом, застосовувати та поширювати його.
3. Спеціальні (фахові) компетентності	Розуміння основних аспектів нормативно-правової бази охорони праці в ЗПО. Знання ключових нормативно-правових актів (Закон України «Про охорону праці», Кодекс законів про працю України, Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX тощо). Вміння реалізувати стратегії застосування норм та планувати ефективну реакцію на порушення. Освоєння практичних навичок щодо запобігання ризикам та забезпечення безпеки. Здатність аналізувати та оцінювати ризики для учасників освітнього процесу та вживати заходів для їх мінімізації. Вміння ефективно комунікувати та співпрацювати з колегами з метою покращення умов праці.
Ф. Програмні результати навчання	
1. Знання і розуміння	Основні принципи та поняття нормативно-правової бази охорони праці. Сферу дії законодавства України щодо охорони праці. Правові аспекти та відповідальність у сфері безпеки життєдіяльності. Стратегії застосування норм та планування заходів щодо попередження порушень. Практичні навички з оцінки ризиків та реалізації заходів забезпечення безпеки в ЗПО. Вміння аналізувати та ідентифікувати потенційні небезпеки та вживати заходів для їх усунення. Ефективне використання засобів комунікації та співпраці для забезпечення безпеки.
2. Розвинені вміння	Аналіз ризиків: Аналіз потенційних небезпек та оцінка ризиків на основі нормативних актів. Планування та управління: Розробка стратегій застосування норм та

	планування заходів для попередження порушень. Комунікація: Ефективна комунікація з колегами та керівництвом для спільного вирішення проблем охорони праці. Прийняття рішень: Обґрунтовані рішення щодо забезпечення безпеки в ЗПО. Навички реагування: Швидке реагування на порушення норм та кризові ситуації. Аналіз та вдосконалення: Аналіз ефективності заходів з охорони праці та їх вдосконалення.
3. Диспозиції (цінності, ставлення)	Свідомість про важливість нормативного забезпечення безпеки як основної цінності. Відповідальність: Готовність взяти на себе відповідальність за дотримання норм. Дисципліна: Свідоме дотримання встановлених норм та процедур. Гнучкість: Адаптація до змін у законодавстві. Солідарність: Допомога колегам у забезпеченні безпеки та взаємопідтримка.
Ключові слова	Охорона праці, нормативно-правова база, безпека життєдіяльності, заклад професійної освіти, законодавство, Закон Про професійну освіту, відповідальність, управління ризиками, ЗПО.

3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛІВ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Тематичний план	Форми роботи, кількість годин	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Кількість годин контролю	Вид контролю
	Усього годин					
Тема 1. Вступ до нормативно-правової бази охорони праці в закладах освіти	2	1	1	-	-	Поточний контроль (обговорення, тести)
Тема2. Основні закони України у сфері охорони праці	2	1	-	1	-	Поточний контроль (аналіз нормативних актів)
Тема 3. Підзаконні акти та положення для закладів освіти	2	1	1	-	-	Поточний контроль (кейси)
Тема4. Відповідальність та застосування в ЗПО	2	-	1	1	-	Поточний контроль (практичні завдання)
Разом	8	4	3	2	1 (підсумковий тест)	Підсумковий контроль (тест, залік)

ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ЗА ТЕМАМИ

Інтернет-лекція (2 год.)

Тема 1. Вступ до нормативно-правової бази охорони праці в закладах освіти

Визначення понять і термінів. Конституційні основи охорони праці та безпеки життєдіяльності. Структура та сфера дії законодавства України з охорони праці. Ключові принципи державної політики в галузі охорони праці. Специфіка нормативно-правового регулювання в закладах професійної освіти (ЗПО).

Інтернет-лекція (2 год.)

Тема 2. Основні закони України у сфері охорони праці

Закон України «Про охорону праці» (від 14.10.1992 № 2694-XII, з актуальними змінами станом на 2026 рік). Кодекс законів про працю України. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX. Кодекс цивільного захисту України. Інші ключові законодавчі акти та їх застосування в ЗПО.

Семінарське заняття (2 год.)

Тема 3. Підзаконні акти та положення для закладів освіти

Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти (наказ МОН України від 26.12.2017 № 1669). Державні санітарні норми та правила. Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП). Спеціальні норми в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Практичний аналіз застосування підзаконних актів у ЗПО.

Самостійна робота (2 год.)

Тема 4. Відповідальність та застосування в ЗПО

Обов'язки керівників, педагогічних працівників та інших категорій. Механізми відповідальності за порушення норм охорони праці. Розробка локальних актів (інструкції, положення). Проведення інструктажів, атестації робочих місць. Практичні рекомендації щодо застосування нормативно-правової бази в повсякденній діяльності ЗПО.

4. ТЕОРЕТИЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

Інтернет-лекція (2 год)

ТЕМА 1. Вступ до нормативно-правової бази охорони праці в закладах освіти

Мета: Ознайомлення слухачів з основними принципами, структурою та ключовими елементами нормативно-правової бази охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах професійної освіти (ЗПО).

Завдання лекції включають: ✓ Розглянути основні поняття та терміни, пов'язані з охороною праці та безпекою життєдіяльності в освітньому середовищі. ✓ Дослідити конституційні основи права на безпечні умови праці та навчання. ✓ Вивчити структуру законодавства України з охорони праці, з акцентом на застосування в ЗПО. ✓ Проаналізувати ключові принципи державної політики в галузі охорони праці та їх реалізацію в закладах освіти.

Зміст

- 1.1 Визначення понять і термінів
- 1.2 Конституційні основи охорони праці та безпеки життєдіяльності
- 1.3 Структура та сфера дії законодавства України з охорони праці
- 1.4 Ключові принципи державної політики в галузі охорони праці
- 1.5 Специфіка нормативно-правового регулювання в закладах професійної освіти (ЗПО)

Питання для самоконтролю

1. Які основні поняття та терміни використовуються в нормативно-правовій базі охорони праці?
2. Як Конституція України гарантує право на безпечні умови праці та навчання (стаття 43)?
3. Яка структура законодавства України з охорони праці та які акти входять до її складу?
4. Які ключові принципи лежать в основі державної політики в галузі охорони праці?
5. Які особливості застосування нормативно-правової бази охорони праці в закладах професійної освіти?

Самостійна робота:

Вивчити ключові статті Конституції України (ст. 43), Закону України «Про охорону праці» та Закону України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX. Підготувати короткий огляд структури нормативно-правової бази охорони праці. Проаналізувати, як принципи охорони праці застосовуються у вашому ЗПО (на основі локальних документів).

Рефлексивне завдання:

Після завершення розділу, складіть короткий рефлексивний запис, в якому оцініть власне розуміння матеріалу, визначіть основні труднощі та висуніть пропозиції щодо подальшого вдосконалення знань з цієї теми.

МАТЕРІАЛ ВИКЛАДУ

РОЗДІЛ 1. Вступ до нормативно-правової бази охорони праці в закладах освіти

1.1 Визначення понять і термінів

Охорона праці — це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності (стаття 1 Закону України «Про охорону праці»).

Безпека життєдіяльності — стан, за якого запобігається вплив небезпечних факторів на учасників освітнього процесу.

Заклад професійної освіти (ЗПО) — заклад освіти, що забезпечує реалізацію права осіб на професійну освіту відповідно до Закону України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX.

Нормативно-правова база — сукупність законів, підзаконних актів, норм і правил, що регулюють відносини в сфері охорони праці та безпеки в освіті.

1.2 Конституційні основи охорони праці та безпеки життєдіяльності

Конституція України як Основний Закон держави встановлює фундаментальні права громадян, серед яких ключове місце посідає право на безпечні та здорові умови праці. Це право закріплено в **статті 43 Конституції України**, повний текст якої є таким:

Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Використання примусової праці забороняється.

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.

Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється.

Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом.

Це право є невід'ємним і поширюється на всіх учасників освітнього процесу в закладах професійної освіти (ЗПО): педагогічних працівників, здобувачів освіти (учнів, студентів), адміністративний персонал та інших співробітників. У контексті ЗПО воно означає забезпечення безпечного освітнього середовища під час теоретичного та виробничого навчання, практик, лабораторних робіт тощо.

Держава створює умови для реалізації цього права через:

- розробку та прийняття спеціального законодавства (Закон України «Про охорону праці», Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX тощо);
- заборону примусової праці та експлуатації;
- особливий захист вразливих категорій (жінки, неповнолітні здобувачі освіти, для яких заборонено роботи з шкідливими факторами);
- гарантії рівних можливостей у професійній підготовці з урахуванням безпеки.

У ЗПО конституційне право на безпечні умови праці реалізується через обов'язок керівника закладу (роботодавця) забезпечувати дотримання норм охорони праці, проводити інструктажі, атестацію робочих місць та запобігати ризикам під час освітнього процесу. Порушення цих норм тягне відповідальність відповідно до законодавства.

Таким чином, стаття 43 Конституції України є основою всієї нормативно-правової бази охорони праці, підкреслюючи пріоритет життя, здоров'я та гідності людини в трудовій і освітній діяльності.

1.3 Структура та сфера дії законодавства України з охорони праці

Згідно зі **статтею 3 Закону України «Про охорону праці»** (від 14.10.1992 № 2694-XII, з актуальними змінами станом на січень 2026 року), законодавство про охорону праці складається з:

- самого Закону України «Про охорону праці»;
- Кодексу законів про працю України;
- Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (від 23.09.1999 № 1105-XIV);
- інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них (постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств, державні санітарні норми, НПАОП тощо).

У контексті закладів освіти додатково застосовуються спеціальні закони, що регулюють безпеку освітнього процесу:

- Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (із змінами);
- Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (чинний з 12.09.2025, встановлює вимоги до безпечного освітнього середовища в ЗПО, ч. 2 ст. 13);
- Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (регулює аспекти безпеки життєдіяльності та дій у надзвичайних ситуаціях).

Якщо міжнародним договором України (ратифікованим Верховною Радою) встановлено вищі стандарти охорони праці, ніж у національному законодавстві, застосовуються норми міжнародного договору (ст. 3 Закону «Про охорону праці»).

Сфера дії (стаття 2 Закону «Про охорону праці»): дія законодавства поширюється на **всіх юридичних та фізичних осіб**, які використовують найману працю (роботодавців), та на **всіх працюючих** (працівників, незалежно від форми зайнятості). Це включає:

- усі підприємства, установи та організації незалежно від форми власності (державні, комунальні, приватні);
- заклади освіти, зокрема заклади професійної освіти (ЗПО), де охорона праці стосується як педагогічних працівників, так і здобувачів освіти під час теоретичного та виробничого навчання;
- фізичних осіб-підприємців, які наймають працівників.

У ЗПО законодавство застосовується з урахуванням специфіки освітнього процесу: забезпечення безпеки під час практик, лабораторних робіт, виробничого навчання, а також захисту неповнолітніх здобувачів освіти. Додаткове регулювання здійснюється через Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу (наказ МОН № 1669 від 26.12.2017), яке є обов'язковим для всіх закладів освіти.

Таким чином, нормативно-правова база є ієрархічною системою, де базовий Закон «Про охорону праці» доповнюється галузевими актами для освіти, забезпечуючи комплексний захист усіх учасників процесу в ЗПО.

1.4 Ключові принципи державної політики в галузі охорони праці

Державна політика в галузі охорони праці визначається Верховною Радою України відповідно до Конституції України і спрямована на створення належних, безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням (стаття 4 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII, з актуальними змінами станом на січень 2026 року).

Державна політика базується на таких принципах:

Пріоритет життя і здоров'я працівників та здобувачів освіти — життя і здоров'я людини є вищою цінністю порівняно з результатами будь-якої діяльності. У ЗПО це означає, що освітній процес (теоретичне та виробниче

навчання) не може проводитися за рахунок ризику для здоров'я педагогів чи здобувачів освіти.

Повна відповідальність роботодавця (керівника ЗПО) за створення належних, безпечних і здорових умов праці — директор закладу несе особисту відповідальність за організацію охорони праці, фінансування заходів, проведення інструктажів тощо.

Підвищення рівня промислової безпеки — шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння створенню безпечних умов (актуально для ЗПО з виробничим навчанням).

Комплексне розв'язання завдань охорони праці — на основі загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, з урахуванням економічної, соціальної політики, науки, техніки та охорони довкілля.

Соціальний захист працівників — повне відшкодування шкоди у разі нещасних випадків чи професійних захворювань через Фонд соціального страхування.

Встановлення єдиних вимог з охорони праці — для всіх підприємств, установ та суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та видів діяльності, включаючи державні та приватні ЗПО.

Адаптація трудових процесів до можливостей працівника — з урахуванням його здоров'я та психологічного стану (наприклад, медичні огляди, переведення на легшу роботу).

Використання економічних методів управління охороною праці — участь держави у фінансуванні, залучення добровільних внесків.

Інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці — обов'язкове навчання педагогів та здобувачів освіти в ЗПО.

Координація діяльності органів державної влади, установ, організацій та об'єднань громадян — співробітництво з профспілками, консультації між роботодавцями та працівниками.

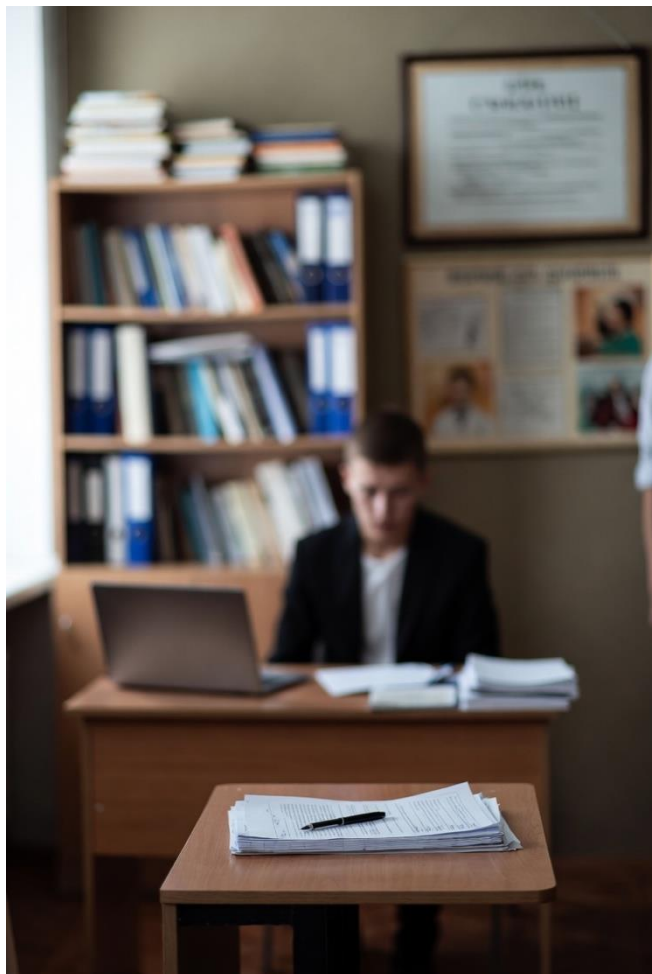
Використання світового досвіду — організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва (конвенції МОП тощо).

У контексті ЗПО ці принципи реалізуються через поєднання з освітнім законодавством (Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX), забезпечуючи безпечне середовище для всіх учасників процесу, включаючи неповнолітніх здобувачів освіти. Порушення принципів тягне відповідальність керівника закладу.

1.5 Специфіка нормативно-правового регулювання в закладах професійної освіти (ЗПО)

Охорона праці в закладах професійної освіти (ЗПО) має суттєву специфіку, пов'язану з поєднанням теоретичного навчання та виробничої (практичної) підготовки, де здобувачі освіти безпосередньо працюють з обладнанням, інструментами, матеріалами та технологічними процесами, що можуть створювати підвищені ризики для здоров'я.

Новий Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (чинний з 12.09.2025) прямо встановлює вимоги до організації освітнього процесу в **безпечному освітньому середовищі** (частина 2 статті 13): ЗПО організовує освітній процес у безпечному освітньому середовищі з урахуванням

вікових категорій здобувачів професійної освіти, їхнього фізичного, психічного та інтелектуального розвитку, стану здоров'я, особливих освітніх потреб, протипоказань та специфіки професій, за якими здобувається професійна освіта і професійна кваліфікація.

Це означає, що керівник ЗПО зобов'язаний забезпечувати:

- адаптацію навчальних приміщень, майстерень та обладнання до вимог безпеки;
- заборону використання праці здобувачів освіти для цілей, не передбачених освітньою програмою (стаття 17 Закону);
- співпрацю з роботодавцями під час дуальної форми освіти з обов'язковим контролем умов праці на підприємствах.

Закон також передбачає створення **наглядових рад** у ЗПО (стаття 32), до складу яких входять представники роботодавців, профспілок та органів місцевого самоврядування. Ці ради здійснюють громадський контроль за якістю освіти, включаючи аспекти безпеки під час виробничого навчання та практик.

Додатково застосовується **Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти**, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 № 1669 (зареєстровано в Мін'юсті 23.01.2018 за № 100/31552, чинне станом на 2026 рік). **Це Положення визначає єдину систему управління охороною праці в усіх закладах освіти, включаючи ЗПО, і охоплює:**

- створення служби охорони праці (або призначення відповідальної особи);
- проведення вступного, первинного, повторного, позапланового та цільового інструктажів для педагогів і здобувачів освіти;
- розслідування та облік нещасних випадків (включаючи ті, що сталися під час виробничого навчання);
- обов'язкові медичні огляди для працівників і здобувачів певних професій;
- контроль за станом приміщень, обладнання, пожежної безпеки та цивільного захисту.

У ЗПО Положення № 1669 адаптується до специфіки: майстри виробничого навчання та викладачі несуть пряму відповідальність за безпеку під час практичних занять, а директор зобов'язаний видавати акти-дозволи на проведення робіт підвищеної небезпеки.

Таким чином, нормативно-правове регулювання в ЗПО поєднує загальні норми Закону «Про охорону праці» з галузевими вимогами освітнього законодавства, забезпечуючи комплексний захист як працівників, так і здобувачів освіти (включаючи неповнолітніх) під час усього освітнього процесу.

Інтернет-лекція (2 год.)

Розділ 2. Основні закони України у сфері охорони праці

Мета: Ознайомлення слухачів з ключовими законодавчими актами, що регулюють охорону праці та безпеку життєдіяльності, з акцентом на їх застосування в закладах професійної освіти (ЗПО).

Завдання лекції включають: ✓ Розглянути основні положення Закону України «Про охорону праці» та його роль як базового нормативного акта. ✓ Проаналізувати норми Кодексу законів про працю України щодо охорони праці. ✓ Вивчити положення Законів України «Про освіту» та «Про професійну освіту» щодо безпечного освітнього середовища. ✓ Ознайомитися з Кодексом цивільного захисту України як частиною системи безпеки в освіті. ✓ Розглянути інші ключові акти та їх практичне застосування в ЗПО.

Зміст

- 2.1 Закон України «Про охорону праці» (від 14.10.1992 № 2694-XII, з актуальними змінами станом на 2026 рік)
- 2.2 Кодекс законів про працю України (глава XI «Охорона праці»)
- 2.3 Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (положення щодо безпеки освітнього процесу)
- 2.4 Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX
- 2.5 Кодекс цивільного захисту України та інші ключові законодавчі акти
- 2.6 Застосування законодавства в закладах професійної освіти (ЗПО)

Питання для самоконтролю

1. Які основні положення визначає Закон України «Про охорону праці» та як він пов'язаний з Конституцією України?
2. Які норми охорони праці містить Кодекс законів про працю України (статті 153–173-1)?
3. Як Закон України «Про освіту» регулює створення безпечного та здорового освітнього середовища?
4. Які вимоги до безпечного освітнього процесу встановлює новий Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX?
5. Яку роль відіграє Кодекс цивільного захисту України в системі охорони праці та безпеки в ЗПО?
6. Як поєднуються загальні норми охорони праці з галузевими актами для закладів освіти?

Самостійна робота: Вивчити тексти ключових законів на офіційному порталі Верховної Ради України (zakon.rada.gov.ua):

- Закон «Про охорону праці» (статті 1–4, 13–18);

- Закон «Про професійну освіту» (статті 13, 17, 32);
- Закон «Про освіту» (статті 1, 6, 25–26, 53–54). Підготувати короткий порівняльний огляд (таблицю) обов'язків керівника ЗПО за цими законами. Проаналізувати, чи відповідає колективний договір вашого ЗПО нормам охорони праці (навести 2–3 приклади).

Рефлексивне завдання: Після завершення розділу, складіть короткий рефлексивний запис, в якому оцініть власне розуміння матеріалу, визначіть основні труднощі (наприклад, відмінності між законами) та висуніть пропозиції щодо подальшого вдосконалення знань з цієї теми.

МАТЕРІАЛ ВИКЛАДУ

ТЕМА 2. Основні закони України у сфері охорони праці

2.1 Закон України «Про охорону праці» (від 14.10.1992 № 2694-XII, з актуальними змінами станом на 2026 рік)

Це основний (базовий) спеціальний закон, що визначає головні положення щодо реалізації конституційного права працівників (та інших учасників трудових і освітніх процесів) на охорону життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, на належні, безпечні та здорові умови праці (ст. 1 Закону). Він є основою всієї системи охорони праці в Україні та безпосередньо застосовується в закладах професійної освіти (ЗПО) до педагогічних працівників, майстрів виробничого навчання, адміністративного персоналу та здобувачів освіти під час виробничого навчання та практики.

Поточна редакція: Закон діє в редакції від 12.09.2025 (підстава — Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX), з усіма попередніми змінами (останні суттєві оновлення стосуються уточнення процедур, соціального страхування та адаптації до нових реалій, включаючи воєнний стан).

Ключові положення Закону (основні статті, важливі для ЗПО):

- **Визначення понять (ст. 1):** Охорона праці — система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності. Це визначення поширюється на освітній процес у ЗПО, де виробниче навчання прирівнюється до трудової діяльності.
- **Державна політика в галузі охорони праці (ст. 4):** Базується на пріоритеті життя та здоров'я над результатами діяльності, повній відповідальності роботодавця (директора ЗПО), комплексному розв'язанні завдань, соціальному захисті, єдиних вимогах для всіх суб'єктів тощо (детально розкрито в попередньому розділі 1.4).
- **Обов'язки роботодавця (ст. 13–23):**
 - Створювати безпечні та здорові умови праці, забезпечувати відповідність робочих місць нормам.
 - Організувати службу охорони праці (обов'язково при ≥ 50 працівниках, або призначити відповідальну особу).
 - Проводити інструктажі, навчання та перевірку знань з питань охорони праці (ст. 18) — вступний, первинний, повторний, позаплановий, цільовий.
 - Проводити обов'язкові медичні огляди працівників (ст. 17).
 - Забезпечувати засобами індивідуального та колективного захисту, спецодягом, мийними засобами.

- Фінансувати заходи з охорони праці (не менше 0,5 % від фонду оплати праці за попередній рік — ст. 19).
- Проводити атестацію робочих місць за умовами праці (ст. 16).
- Розслідувати та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій (ст. 22–23).
- **Права працівників (ст. 5–12):**
 - На безпечні та здорові умови праці.
 - Відмовитися від виконання роботи, небезпечної для життя чи здоров'я, з повідомленням керівника та збереженням середнього заробітку (ст. 6).
 - Отримувати пільги та компенсації за роботу в шкідливих умовах (скорочений робочий день, додаткова відпустка, лікувально-профілактичне харчування, підвищена оплата — ст. 7).
 - На безоплатне забезпечення засобами індивідуального захисту (ст. 8).
 - На відшкодування шкоди у разі ушкодження здоров'я або смерті (ст. 9) — через Фонд соціального страхування (раніше Фонд від нещасних випадків, зараз інтегровано в систему Пенсійного фонду України відповідно до змін 2024–2025 рр.).
 - На розірвання трудового договору з виплатою вихідної допомоги, якщо роботодавець порушує норми охорони праці (ст. 6).
- **Актуальні зміни 2025–2026 рр. (враховуючи редакцію від 12.09.2025):**
 - Уточнено механізм відшкодування шкоди: замість окремого Фонду соціального страхування від нещасних випадків — інтеграція в систему Пенсійного фонду України (згідно з Законом № 4158-IX від 18.12.2024 та пов'язаними змінами).
 - Можливість електронного документообігу для проведення інструктажів, навчання та перевірки знань (ст. 18): роботодавець може використовувати електронні платформи для фіксації проходження інструктажів, підписів електронним підписом (не обов'язково, але альтернатива паперовим журналам).
 - Адаптація норм до нових реалій (воєнний стан, дистанційна робота тощо) без суттєвих змін у базових статтях, але з посиланням на спеціальні постанови КМУ.

Застосування в ЗПО: У закладах професійної освіти Закон застосовується комплексно:

- До педагогічних працівників і майстрів — як до працівників (трудовий договір, інструктажі, медогляди).
- До здобувачів освіти — під час виробничого навчання та практики (як до осіб, залучених до робіт, прирівняних до трудової діяльності).

- Керівник ЗПО (роботодавець) несе повну відповідальність за безпеку в майстернях, лабораторіях, під час практик на підприємствах.
- Порушення норм тягне дисциплінарну, адміністративну чи кримінальну відповідальність (ст. 43–44 Закону).

Цей Закон є фундаментом, на якому базуються всі інші нормативні акти з охорони праці в освіті. Рекомендується регулярно перевіряти актуальну редакцію на сайті zakon.rada.gov.ua.

2.2 Кодекс законів про працю України (глава XI «Охорона праці», ст. 153–173-1)

Кодекс законів про працю України (КЗпП) від 10.12.1971 № 322-VIII (чинна редакція станом на 01.01.2026, підстава — Закон № 4219-IX та попередні зміни, включаючи адаптацію до воєнного стану та нові норми щодо дистанційної/надомної роботи) є основним актом, що регулює трудові відносини в Україні, включаючи розділ про охорону праці.

Глава XI «Охорона праці» (статті 153–173-1) встановлює обов'язки роботодавця та працівника щодо створення та дотримання безпечних умов праці, спеціальні гарантії для вразливих категорій (жінки, неповнолітні, особи з інвалідністю), механізми контролю, фінансування заходів та відповідальність за порушення. Глава доповнює Закон України «Про охорону праці» конкретними трудовими аспектами.

Поточна редакція та ключові зміни (станом на 2026 рік):

- Глава XI залишається практично незмінною з 1993–2012 років (основні правки від Законів № 3694-XII від 15.12.1993 та № 5462-VI від 16.10.2012).
- Стаття 173-1 виключена ще у 1999 році (Закон № 1356-XIV від 24.12.1999).
- Додаткові норми для дистанційної/надомної праці введені в главу XI-A (ст. 173-2–173-7) Законом № 3680-IX від 25.04.2024 (чинні з 2024–2025 рр.), що розширює застосування охорони праці на нові форми зайнятості.
- У 2025 році були уточнення щодо електронного документообігу та інтеграції соціального страхування, але безпосередньо в главі XI суттєвих змін не зафіксовано (основні правки стосуються воєнного стану та ст. 40, 43 тощо).

Ключові положення глави XI (основні статті, важливі для ЗПО):

- **Стаття 153. Створення безпечних і нешкідливих умов праці** На всіх підприємствах, установах, організаціях (включаючи ЗПО) створюються безпечні та нешкідливі умови праці. Роботодавець зобов'язаний впроваджувати сучасну техніку безпеки, механізацію, автоматизацію, ергономіку; проводити навчання, інструктажі з охорони праці та пожежної безпеки (можливо в електронній формі); нести

відповідальність за технічний стан обладнання (особливо для дистанційної/надомної роботи). Працівник має право відмовитися від небезпечної роботи без втрати заробітку.

- **Стаття 156. Заборона введення в виробництво небезпечних технологій** Забороняється вводити в експлуатацію нові зразки машин, механізмів, обладнання, технологій без дозволу центрального органу з охорони праці. Це стосується обладнання в майстернях та лабораторіях ЗПО.
- **Стаття 157. Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці** Визначає обов'язковість правил, стандартів, норм, інструкцій (НПАОП, ДСН тощо). У разі відсутності норм роботодавець зобов'язаний вжити погоджених заходів для безпеки.
- **Стаття 159. Обов'язки працівника щодо додержання вимог з охорони праці** Працівник зобов'язаний: знати та виконувати норми охорони праці; користуватися засобами індивідуального захисту; проходити медогляди; повідомляти про небезпеки; не вчиняти дій, що загрожують безпеці.
- **Стаття 160. Контроль за додержанням законодавства про охорону праці** Постійний контроль здійснює роботодавець. Громадський контроль — через уповноважених осіб профспілок або трудових колективів (актуально для ЗПО з профспілковими організаціями).
- **Статті 163–168. Пільги та компенсації** Безоплатне забезпечення спеціальним одягом, взуттям, засобами індивідуального захисту (ЗІЗ), мийними та знешкоджувальними засобами (ст. 163–165); лікувально-профілактичне харчування, молоко, газована вода (ст. 166–167); спеціальні перерви для обігріву в холодну пору (ст. 168).
- **Стаття 169. Медичні огляди** Обов'язкові попередні та періодичні медогляди для працівників на важких/шкідливих роботах; щорічні для осіб до 21 року.
- **Стаття 170. Переведення на легшу роботу** За медичним висновком — переведення на легшу роботу зі збереженням середнього заробітку.
- **Стаття 171. Розслідування нещасних випадків** Роботодавець проводить розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань.
- **Стаття 172. Пільги для осіб з інвалідністю** Організація навчання, перекваліфікації, працевлаштування; скорочений робочий час за бажанням; заборона понаднормових та нічних робіт без згоди.
- **Стаття 173. Відшкодування шкоди** Шкода, заподіяна здоров'ю в зв'язку з виконанням трудових обов'язків, відшкодовується в установленому порядку (через Фонд соціального страхування/Пенсійний фонд).

Спеціальні пільги для вразливих категорій (перехресно з главами XII–XIII):

- **Жінки** — заборона важких, шкідливих, підземних робіт; обмеження підймання вантажів; особливий захист вагітних (глава XII).
- **Неповнолітні** — заборона важких/шкідливих/підземних/нічних/понаднормових робіт; обов'язкові медогляди; скорочений робочий час (глава XIII).
- **Особи з інвалідністю** — пільгові умови, заборона понаднормових без згоди.

Застосування в ЗПО: Норми КЗпП застосовуються до:

- Трудових договорів педагогів, майстрів виробничого навчання, адміністративного персоналу (обов'язки, пільги, медогляди, відмова від небезпечної роботи).
- Практики та виробничого навчання здобувачів освіти — як до осіб, залучених до робіт (прирівнюється до трудової діяльності; обов'язкові інструктажі, ЗІЗ, медогляди для певних професій).
- Керівник ЗПО (як роботодавець) несе відповідальність за дотримання норм у майстернях, лабораторіях, під час практик на підприємствах-партнерах.
- Ця глава є безпосереднім механізмом реалізації Закону «Про охорону праці» в трудових відносинах, з акцентом на захист вразливих груп (що особливо важливо в ЗПО з неповнолітніми учнями). Рекомендується перевіряти актуальну редакцію на zakon.rada.gov.ua.

2.3 Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII

Це ключовий рамковий закон, що регулює всю систему освіти в Україні, включаючи заклади професійної освіти (ЗПО). Він встановлює принципи, права та обов'язки учасників освітнього процесу, з особливим акцентом на створення **безпечного та здорового освітнього середовища**. Закон діє в редакції станом на 01.01.2026 (підстава — Закон № 4695-IX від 03.12.2025 та попередні зміни, включаючи закони 2024–2025 рр., що уточнюють безпеку, інклюзію та універсальний дизайн; суттєвих змін після 2025 року щодо безпеки не зафіксовано, але норми адаптовано до воєнного стану та професійної освіти через Закон № 4574-IX).

Ключові положення Закону щодо охорони праці та безпеки (актуальні для ЗПО):

- **Визначення безпечного освітнього середовища (ст. 1, п. 2-1):** Безпечне освітнє середовище — сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання

вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів, насильства, експлуатації, дискримінації (за будь-якими ознаками), приниження честі та гідності (зокрема булінг, поширення неправдивої інформації), пропаганди чи агітації, що шкодить здоров'ю, а також заборони вживання алкоголю, тютюнових виробів, наркотичних засобів на території закладу.

- **Визначення здорового освітнього середовища (ст. 1, п. 8-1):** Здорове освітнє середовище — сукупність умов, заходів і правил у закладі освіти, спрямованих на формування культури здорового способу життя (знань, навичок, здатності та усвідомленої потреби) в усіх учасників освітнього процесу і зміцнення здоров'я здобувачів освіти у безпечному освітньому середовищі, зокрема шляхом оптимального балансу фізичної та розумової діяльності і відпочинку; психологічної та психолого-педагогічної підтримки; культури гігієни; здорового харчування; безпеки, екологічного мислення та поведінки (включаючи цифрову); діалогу та ненасильницької комунікації; превентивної та просвітницької діяльності; ергономічних підходів.
- **Визначення універсального дизайну в освіті (ст. 1, п. 21):** Універсальний дизайн у сфері освіти — дизайн об'єктів, середовища, програм, послуг, який максимально пристосований для використання всіма особами без необхідності адаптації чи спеціального дизайну.
- **Загальні принципи (ст. 6):** Одним з принципів державної політики та освітньої діяльності є забезпечення та розвиток безпечного і здорового освітнього середовища (доповнено Законом № 3788-IX від 06.06.2024).
- **Система забезпечення якості освіти (ст. 41, ч. 3):** Внутрішня система якості освіти включає створення безпечного, здорового, інклюзивного/спеціального освітнього середовища з універсальним дизайном та розумним пристосуванням (доповнено Законом № 3788-IX).
- **Обов'язки засновника закладу освіти (ст. 25):** Засновник зобов'язаний забезпечувати та контролювати створення безпечного, здорового, інклюзивного/спеціального освітнього середовища з універсальним дизайном та розумним пристосуванням (доповнено Законом № 3788-IX). Також забезпечувати безбар'єрне середовище для учасників з особливими потребами, утримувати матеріально-технічну базу відповідно до стандартів, контролювати фінансування, дотримання безпеки, надавати соціальні та психолого-педагогічні послуги жертвам насильства.
- **Обов'язки керівника закладу освіти (ст. 26):** Керівник зобов'язаний створювати безпечне, здорове, інклюзивне/спеціальне освітнє середовище з універсальним дизайном та розумним пристосуванням (доповнено Законом № 3788-IX). Організовувати діяльність закладу,

контролювати освітній процес, затверджувати та виконувати положення про запобігання насильству, розглядати заяви про насильство, повідомляти органи (доповнено Законом № 3792-IX від 06.06.2024), впроваджувати програми для осіб, причетних до насильства.

- **Права здобувачів освіти (ст. 53):** Здобувачі освіти мають право на безпечні, здорові, інклюзивні умови навчання та практики без шкоди здоров'ю, насильства, експлуатації, дискримінації, приниження, пропаганди, що шкодить здоров'ю. Під час практики — безпечні робочі місця відповідно до освітніх програм та договорів (ч. 2 ст. 53); заборона використання праці для цілей, не передбачених програмою.
- **Права педагогічних працівників (ст. 54):** Педагоги мають право на безпечні та здорові умови праці, захист від насильства, експлуатації, дискримінації, пропаганди, що шкодить здоров'ю. Доступ до інфраструктури, бібліотек, інформаційних ресурсів.
- **Обов'язки педагогічних працівників (ст. 54, ч. 2):** Педагоги зобов'язані піклуватися про фізичне та психічне здоров'я здобувачів, забезпечувати безпечне, здорове, інклюзивне середовище, захищати від насильства, приниження, дискримінації, пропаганди, що шкодить здоров'ю; негайно припиняти насильство, надавати першу допомогу, повідомляти керівника/засновника/органи (доповнено Законами № 3788-IX, № 3792-IX).

Застосування в ЗПО: Закон є основою для всіх закладів освіти, включаючи ЗПО. У професійній освіті норми безпеки посилюються специфікою виробничого навчання та практики (поєднання з Законом «Про професійну освіту» № 4574-IX). Керівник ЗПО (як засновник або керівник) несе пряму відповідальність за створення безпечного середовища в майстернях, лабораторіях, під час дуальної форми освіти. Порушення норм тягне відповідальність, включаючи дисциплінарну, адміністративну. Закон інтегрується з Положенням МОН № 1669 щодо охорони праці в освіті.

Рекомендується перевіряти актуальну редакцію на zakon.rada.gov.ua (чинна від 01.01.2026). Ці норми забезпечують комплексний захист учасників освітнього процесу в умовах ЗПО, з акцентом на профілактику ризиків під час практичної підготовки.

2.4 Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX

Це новий фундаментальний закон, який набрав чинності **12 вересня 2025 року** (підстава — опублікування в «Голосі України» № 178 від 11.09.2025) і повністю замінив попередній Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 1998 року. Він визначає правові, організаційні та фінансові

засади професійної освіти в Україні, включаючи **обов'язкові вимоги до безпеки** освітнього процесу в закладах професійної освіти (ЗПО).

Закон складається з 10 розділів, 78 статей і є безпосередньо пов'язаним з охороною праці, оскільки значна частина професійної освіти відбувається в умовах виробничого навчання, дуальної форми освіти та практики на підприємствах.

**Ключові положення Закону щодо охорони праці та безпеки
(актуальні для ЗПО):**

- **Визначення професійної освіти (ст. 1):** Професійна освіта — це освіта, спрямована на набуття особою компетентностей, необхідних для виконання професійних завдань, включаючи теоретичну та практичну підготовку в умовах, що відповідають вимогам безпеки та охорони праці.
- **Безпечне освітнє середовище (частина 2 статті 13):** Освітній процес в ЗПО організовується **виключно в безпечному освітньому середовищі** з урахуванням:
 - вікових категорій здобувачів професійної освіти;
 - їхнього фізичного, психічного та інтелектуального розвитку;
 - стану здоров'я, особливих освітніх потреб, протипоказань;
 - специфіки професій, за якими здобувається професійна освіта та професійна кваліфікація.

Це пряма норма, що забороняє проведення занять (особливо практичних) у небезпечних умовах і покладає відповідальність на керівника закладу.

- **Заборона використання праці здобувачів освіти (стаття 17):** Забороняється залучати здобувачів освіти до виконання робіт (послуг, завдань), не передбачених освітньою програмою, навчальним планом або договором про дуальну форму освіти. Це означає, що здобувачі не можуть використовуватися як робоча сила на підприємствах-партнерах для виконання завдань, не пов'язаних з навчанням, а також виконувати роботи, небезпечні для їхнього здоров'я та не передбачені програмою.
- **Наглядові ради в ЗПО (стаття 32):** У кожному закладі професійної освіти створюється **наглядова рада** (якщо заклад має статус юридичної особи). До складу ради обов'язково входять представники роботодавців (не менше 1/3), профспілок, органів місцевого самоврядування.

Наглядова рада здійснює громадський контроль за якістю освіти, включаючи **контроль за дотриманням вимог безпеки** під час виробничого навчання, дуальної форми освіти та практики на підприємствах-партнерах.

- **Дуальна форма освіти та співпраця з роботодавцями (статті 18–20):** Під час дуальної форми освіти роботодавець зобов'язаний забезпечувати безпечні умови праці для здобувачів освіти на своєму підприємстві, проводити інструктажі, видавати засоби індивідуального захисту, проводити медогляди (якщо професія це передбачає). Заклад освіти укладає тристоронній договір (ЗПО – роботодавець – здобувач), де чітко прописуються гарантії безпеки.
- **Інші важливі норми:**
 - **Стаття 7** — принципи професійної освіти включають пріоритет життя і здоров'я учасників освітнього процесу.
 - **Стаття 41** — фінансування заходів з охорони праці входить до кошторису закладу.
 - **Стаття 64** — відповідальність за порушення вимог безпеки (дисциплінарна, адміністративна, кримінальна) поширюється на керівників ЗПО, педагогів та майстрів виробничого навчання.

Застосування в ЗПО (практичні наслідки для педагогічних працівників та адміністрації):

- Керівник ЗПО зобов'язаний забезпечувати безпечне середовище в майстернях, лабораторіях, під час практики на підприємствах (не можна проводити заняття на несправному обладнанні, без ЗІЗ тощо).
- Майстри виробничого навчання та викладачі несуть персональну відповідальність за безпеку під час занять (інструктажі, контроль за дотриманням норм).
- Здобувачі освіти (особливо неповнолітні) захищені від експлуатації та небезпечних робіт.
- Наглядова рада може ініціювати перевірки умов безпеки та вимагати усунення порушень.

Закон № 4574-IX є сучасним і безпосередньо пов'язаним з охороною праці в умовах професійної підготовки, де ризики значно вищі, ніж у загальній середній освіті. Він посилює вимоги до співпраці з роботодавцями та громадського контролю.

Рекомендується вивчити повний текст на офіційному порталі Верховної Ради України (zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-IX) — чинна редакція станом на січень 2026 року.

2.5 Кодекс цивільного захисту України та інші ключові законодавчі акти

Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (чинна редакція станом на січень 2026 року, з урахуванням змін, внесених законами № 4219-IX, № 4695-IX та постановами КМУ в умовах воєнного стану) є основним нормативним актом, що регулює організацію та здійснення заходів цивільного захисту населення, територій і об'єктів від надзвичайних ситуацій (НС) техногенного, природного та воєнного характеру.

У контексті закладів професійної освіти (ЗПО) Кодекс є критично важливим, оскільки ЗПО відносяться до об'єктів, що підлягають підвищеному рівню захисту в умовах надзвичайних ситуацій, особливо під час воєнного стану (з 24.02.2022).

Ключові положення Кодексу, що безпосередньо стосуються ЗПО:

- **Визначення цивільного захисту (ст. 1):** Цивільний захист — система організаційних, інженерно-технічних, медико-біологічних, психологічних та інших заходів, спрямованих на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та об'єктів від надзвичайних ситуацій. У ЗПО це включає захист учасників освітнього процесу (педагогів, майстрів, здобувачів освіти) від наслідків обстрілів, авіаційних ударів, пожеж, техногенних аварій тощо.
- **Принципи цивільного захисту (ст. 4):** Пріоритет життя і здоров'я людини; комплексність; превентивність; обов'язковість; відповідальність органів влади, підприємств, закладів освіти за організацію захисту.
- **Обов'язки суб'єктів господарювання (включаючи ЗПО) (ст. 20, 21):**
 - Створювати та утримувати системи оповіщення, зв'язку, евакуації.
 - Проводити навчання населення (здобувачів освіти та персоналу) діям у надзвичайних ситуаціях.
 - Забезпечувати укриття, місця збору, евакуаційні маршрути.
 - Організувати протипожежний захист, збереження матеріальних цінностей.
 - Розробляти плани цивільного захисту (план дій на випадок НС, план евакуації).
 - Проводити тренування з евакуації (не рідше 1 разу на рік).
- **Особливості в умовах воєнного стану (ст. 8, 9, постанови КМУ):** Під час воєнного стану (постанова КМУ від 25.03.2022 № 368 «Про деякі питання організації освітнього процесу в умовах воєнного стану», з змінами 2025–2026 рр.) ЗПО зобов'язані:
 - мати план евакуації в укриття або до безпечних регіонів;
 - забезпечувати укриття (підвали, бомбосховища, найпростіші укриття) з розрахунку на всіх учасників процесу;

- проводити щоденні перевірки сирен, оповіщення;
- організовувати дистанційне або змішане навчання в разі загрози.
- **Відповідальність (ст. 67–70):** За порушення вимог цивільного захисту — адміністративна (штраф до 1700 грн) та кримінальна відповідальність (ст. 367, 438 КК України).

Інші ключові законодавчі акти, пов'язані з охороною праці та безпекою в ЗПО:

- **Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV** (із змінами 2025 р.): Регулює страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. У ЗПО застосовується до педагогів та майстрів (відшкодування шкоди, медична та соціальна реабілітація). З 2025 року інтегровано в систему Пенсійного фонду України.
- **Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП):** Розроблені Держпраці України, обов'язкові для ЗПО:
 - НПАОП 0.00-1.01-08 «Правила охорони праці під час виконання робіт на висоті»;
 - НПАОП 0.00-1.15-07 «Правила охорони праці під час виконання робіт на висоті»;
 - НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів» (актуально для електрогосподарства ЗПО);
 - Галузеві правила для професій (наприклад, зварювання, токарні роботи тощо) під час виробничого навчання.
- **Державні санітарні норми та правила (ДСанПіН):** Затверджені МОЗ України:
 - ДСанПіН 5.5.2.008-01 «Державні санітарні правила і норми влаштування та обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах»;
 - ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Гігієнічні вимоги до організації навчання учнів у навчальних закладах» (актуально для режиму дня, освітлення, вентиляції в майстернях);
 - Санітарний регламент для закладів освіти (затверджений наказом МОЗ від 24.03.2016 № 234, з змінами 2025 р.).

Застосування в ЗПО (практичні наслідки):

- Під час воєнного стану Кодекс цивільного захисту є пріоритетним: ЗПО повинні мати укриття, плани евакуації, проводити тренування.
- Інші акти доповнюють Закон «Про охорону праці»: НПАОП та ДСанПіН регулюють конкретні вимоги до обладнання, санітарії, режиму праці в майстернях та лабораторіях.

- Порушення цих норм тягне відповідальність керівника ЗПО (дисциплінарну, адміністративну, кримінальну).
- Рекомендується щорічно оновлювати плани цивільного захисту та проводити спільні навчання з охорони праці та цивільного захисту.

Ці акти разом створюють комплексну систему захисту в умовах підвищених ризиків, характерних для ЗПО. Актуальний текст Кодексу та інших актів — на zakon.rada.gov.ua.

2.6 Застосування законодавства в закладах професійної освіти (ЗПО)

У закладах професійної освіти (ЗПО) норми охорони праці та безпеки життєдіяльності не є ізольованими — вони утворюють комплексну систему, де загальні вимоги трудового та охоронно-правового законодавства (Закон «Про охорону праці», КЗпП) поєднуються з галузевими нормами освітнього законодавства (Закони «Про освіту» та «Про професійну освіту», Положення МОН № 1669 тощо). Це пояснюється специфікою ЗПО: тут паралельно відбуваються трудові відносини (педагоги, майстри, адміністративний персонал) та освітній процес (здобувачі освіти, включаючи неповнолітніх, беруть участь у виробничому навчанні та практиці, що прирівнюється до трудової діяльності з підвищеним ризиком).

Основні принципи поєднання законодавства в ЗПО:

1. **Ієрархія норм** Конституція України (ст. 43) → Закон «Про охорону праці» (базовий) → КЗпП (трудові аспекти) → Закони «Про освіту» та «Про професійну освіту» (галузеві) → підзаконні акти (Положення МОН № 1669, НПАОП, ДСанПіН, постанови КМУ з цивільного захисту).
2. **Комплексне забезпечення безпеки** Керівник ЗПО (як роботодавець і керівник закладу освіти) несе **повну персональну відповідальність** за:
 - безпеку під час теоретичних занять (санітарно-гігієнічні умови, пожежна безпека, електробезпека);
 - безпеку під час виробничого навчання та практики (справність обладнання, наявність ЗІЗ, інструктажі, медогляди);

- цивільний захист та дії в надзвичайних ситуаціях (укриття, плани евакуації, тренування — особливо актуально під час воєнного стану).

Відповідальність регулюється одночасно:

- ст. 13–23 Закону «Про охорону праці»;
- ст. 26 Закону «Про освіту»;
- ст. 13, 17, 32 Закону «Про професійну освіту»;
- ст. 20–21 Кодексу цивільного захисту України.

3. Особливості застосування до різних категорій учасників

- **Педагогічні працівники та майстри виробничого навчання** — повний спектр трудових гарантій (інструктажі, медогляди, пільги за шкідливі умови, відмова від небезпечної роботи).
- **Здобувачі освіти** (включаючи неповнолітніх) — захищені як учасники освітнього процесу (ст. 53 Закону «Про освіту») та як особи, залучені до виробничого навчання (ст. 17 Закону «Про професійну освіту» — заборона експлуатації, використання праці не за програмою).
- Під час дуальної форми освіти — тристоронній договір (ЗПО – роботодавець – здобувач) з чіткими гарантіями безпеки на підприємстві-партнері.

4. Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти (наказ МОН України від 26.12.2017 № 1669, чинне станом на 2026 рік) Це основний підзаконний акт, що деталізує впровадження охорони праці саме в освіті, включаючи ЗПО:

- створення служби охорони праці або призначення відповідальної особи;
- види інструктажів (вступний, первинний, повторний, позаплановий, цільовий) — обов’язкові для всіх здобувачів освіти перед практичними заняттями;
- розслідування нещасних випадків під час освітнього процесу (включаючи практику);
- обов’язкові медичні огляди для працівників і здобувачів певних професій;
- адміністративно-господарський контроль, комісія з охорони праці, куточок охорони праці;
- фінансування заходів з охорони праці з бюджету закладу.

5. Відповідальність за порушення Порушення норм охорони праці та безпеки в ЗПО тягне:

- **Адміністративну відповідальність** — ст. 41, 172, 188-19 КУпАП (штрафи на посадових осіб від 510 до 5100 грн, на юридичних осіб — до 17000 грн);
- **Кримінальну відповідальність** — ст. 271, 272 КК України (якщо порушення призвело до тяжких наслідків або смерті);
- **Дисциплінарну відповідальність** — звільнення керівника або педагогів за порушення ст. 40 КЗпП;
- **Цивільно-правову** — відшкодування шкоди потерпілим.

Практичні наслідки для ЗПО:

- Керівник ЗПО зобов'язаний щорічно проводити атестацію робочих місць у майстернях та лабораторіях.
- Перед кожним заняттям з підвищеною небезпекою — цільовий інструктаж з реєстрацією в журналі.
- Під час воєнного стану — обов'язкове укриття, план евакуації, тренування (постанова КМУ № 368 від 25.03.2022).
- Наглядова рада (ст. 32 Закону № 4574-IX) контролює виконання вимог безпеки на практиці.

Таким чином, у ЗПО законодавство діє як єдина система, де загальні норми охорони праці адаптуються до освітнього процесу через галузеві акти. Це забезпечує максимальний захист усіх учасників — від теоретичних занять до виробничої практики.

Рекомендується регулярно перевіряти актуальні редакції на zakon.rada.gov.ua та використовувати Положення МОН № 1669 як основний інструмент впровадження норм у щоденній діяльності закладу.

5. ПРАКТИЧНІ/СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семінарське заняття (2 год.)

Тема 3. Підзаконні акти та положення для закладів освіти

Мета: Ознайомлення слухачів з основними підзаконними нормативно-правовими актами, що регулюють охорону праці та безпеку життєдіяльності в закладах професійної освіти (ЗПО), формування навичок практичного аналізу їх застосування, розуміння особливостей в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Завдання: ✓ Вивчити ключові положення Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу (наказ МОН № 1669 від 26.12.2017). ✓ Ознайомитися з державними санітарними нормами та правилами (ДСанПіН), НПАОП, що застосовуються в ЗПО. ✓ Проаналізувати спеціальні норми в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. ✓ Навчитися проводити практичний аналіз застосування підзаконних актів у конкретному закладі професійної освіти. ✓ Виявити типові порушення та запропонувати заходи щодо їх усунення.

Зміст

- 3.1 Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти (наказ МОН України від 26.12.2017 № 1669)
- 3.2 Державні санітарні норми та правила (ДСанПіН) для закладів освіти
- 3.3 Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП), обов'язкові для ЗПО
- 3.4 Спеціальні норми в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення
- 3.5 Практичний аналіз застосування підзаконних актів у ЗПО

Питання для самоконтролю

1. Які основні обов'язки керівника ЗПО та відповідальної особи з охорони праці визначені Положенням МОН № 1669?
2. Які види інструктажів з охорони праці обов'язкові для здобувачів освіти перед початком виробничого навчання?

3. Які державні санітарні норми та правила найбільш актуальні для майстерень і лабораторій ЗПО?
4. Які НПАОП застосовуються під час виконання робіт підвищеної небезпеки в ЗПО (наприклад, зварювання, робота на верстатах)?
5. Які спеціальні вимоги до безпеки освітнього процесу діють в умовах воєнного стану (постанова КМУ № 368 від 25.03.2022 та інші)?
6. Які типові порушення підзаконних актів найчастіше виявляються під час перевірок ЗПО?
7. Як нова редакція Закону «Про професійну освіту» № 4574-IX впливає на застосування підзаконних актів у ЗПО?

Самостійна робота: ✓ Провести аналіз наявності та актуальності основних документів з охорони праці в своєму ЗПО (за переліком з Положення № 1669 та п. 3.4 попереднього прикладу) — скласти таблицю з висновками. ✓ Вивчити 2–3 НПАОП, що стосуються професій, за якими навчаються в закладі, та визначити їх основні вимоги. ✓ Розробити пропозиції щодо покращення системи охорони праці в ЗПО з урахуванням воєнного стану (укриття, евакуація, навчання).

Рефлексивне завдання: Після завершення розділу складіть короткий рефлексивний запис: оцініть, наскільки добре ви розумієте взаємозв'язок між підзаконними актами та повсякденною діяльністю ЗПО, визначте ключові проблеми у вашому закладі та запропонуйте 2–3 конкретні заходи для їх вирішення.

МАТЕРІАЛ ВИКЛАДУ

Тема 3. Підзаконні акти та положення для закладів освіти

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ,
ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

- Закон України «Про охорону праці»
- Кодекс законів про працю України
- Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»
- **Прийняті нормативно-правові акти**

Стаття 27 Закону України «Про охорону праці»

Нормативно-правові акти з охорони праці - це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та **інші документи, обов'язкові для виконання.**

Підзаконні нормативно-правові акти з охорони праці — це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші обов'язкові документи, розроблені на виконання законів.

3.1 Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти (наказ МОН України від 26.12.2017 № 1669, зареєстровано в Мін'юсті 23.01.2018 за № 100/31552, чинне станом на січень 2026 року без суттєвих змін після 2018 р.)

Це основний галузевий підзаконний акт, що деталізує та конкретизує впровадження загальних норм охорони праці (Закону «Про охорону праці») саме в системі освіти, включаючи заклади професійної освіти (ЗПО). Положення поширюється на всі типи закладів освіти (дошкільні, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), позашкільної, фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти), установи під управлінням МОН.

Мета Положення — визначити єдину систему організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності для всіх учасників освітнього процесу (працівників, здобувачів освіти, включаючи неповнолітніх), забезпечення безпечних та нешкідливих умов навчання, утримання і праці, запобігання травматизму.

Основні положення та обов'язки (структуровано за розділами Положення):

1. Загальні положення

- Положення розроблено відповідно до Кодексу цивільного захисту України, Закону «Про охорону праці», Закону «Про освіту».
 - Керівники закладів освіти несуть персональну відповідальність за створення безпечних умов.
 - Освітній процес забороняється за наявності шкідливих/небезпечних умов.
2. Організація в МОН та підпорядкованих органах
- Загальне керівництво — на державному секретарі МОН.
 - Забезпечення нормативів, системи управління охороною праці, навчання, розслідування нещасних випадків, міжнародне співробітництво.
3. Обов'язки керівника закладу освіти (директора ЗПО)
- Є безпосередньо відповідальним за безпечні умови освітнього процесу.
 - Створює службу охорони праці (обов'язково при ≥ 50 працівниках) або призначає відповідальну особу.
 - Затверджує інструкції з охорони праці (перегляд раз на 5 років, для робіт підвищеної небезпеки — раз на 3 роки).
 - Оцінює технічний стан обладнання перед навчальним роком та періодично.
 - Укладає колективний договір з розділом «Охорона праці».
 - Забезпечує фінансування заходів (не менше 0,5 % від фонду оплати праці попереднього року).
 - Організовує інструктажі, навчання, медогляди, громадський контроль.
 - Забороняє проведення занять за наявності небезпеки.
 - Контролює забезпечення ЗІЗ, спецодягу, мийних засобів.
 - Проводить розслідування нещасних випадків (за Положенням МОН № 616 від 31.08.2001, ред. № 1365 від 07.10.2013).
4. Інструктажі з охорони праці та безпеки життєдіяльності
- Вступний — при зарахуванні (програма затверджується наказом, реєструється в журналі).
 - Первинний — перед початком практичних занять/практики (проводить викладач/майстер).
 - Позаплановий — при змінах обладнання, порушеннях, нещасних випадках.
 - Цільовий — перед разовими роботами підвищеної небезпеки.
 - Обов'язково для всіх здобувачів освіти перед виробничим навчанням/практикою з реєстрацією в журналах (для учнів з 9 класу — особистий підпис).
5. Навчання та перевірка знань

- Працівники — раз на 3 роки (комісія закладу).
 - Здобувачі освіти — за Типовим положенням (наказ Держгірпромнагляду № 15 від 26.01.2005).
 - Новоприйняті — протягом місяця.
6. Медичні огляди
- Попередні та періодичні для працівників і здобувачів певних професій (за наказами МОЗ № 246 від 21.05.2007 та № 280 від 23.07.2002).
7. Контроль та фінансування
- Адміністративно-господарський контроль — щомісячний.
 - Комісія з охорони праці — щорічно звітує.
 - Фінансування — з бюджету закладу, колективний договір, не менше 0,5 % фонду оплати праці.
8. Документообіг (основний перелік для ЗПО)
- Накази про призначення відповідальних осіб (щорічно).
 - Журнали реєстрації інструктажів (вступний, на робочому місці, для здобувачів).
 - Інструкції з охорони праці (перегляд раз на 3–5 років).
 - Акти-дозволи на заняття в майстернях/лабораторіях (щорічно).
 - Плани заходів на рік.
 - Протоколи перевірки знань.
 - Акти атестації робочих місць (раз на 5 років).
 - Журнали обліку нещасних випадків.

Застосування в ЗПО Положення адаптовано до специфіки виробничого навчання: обов'язкові інструктажі перед практикою, акти-дозволи на обладнання, посилений контроль за майстернями та лабораторіями. Воно доповнює новий Закон «Про професійну освіту» № 4574-IX (ст. 13, 17) та інтегрується з НПАОП для професій.

3.2 Державні санітарні норми та правила (ДСанПіН)

Державні санітарні норми та правила (ДСанПіН), затверджені Міністерством охорони здоров'я України, є обов'язковими для виконання в усіх закладах освіти, включаючи заклади професійної освіти (ЗПО). Вони регулюють гігієнічні умови навчального середовища, запобігають шкідливому впливу факторів (шум, вібрація, освітлення, вентиляція, мікроклімат, хімічні речовини тощо) на здоров'я учасників освітнього процесу — педагогічних працівників, майстрів виробничого навчання та здобувачів освіти.

У ЗПО особливий акцент робиться на майстернях, лабораторіях та виробничих ділянках, де поєднуються теоретичне навчання з практичними

роботами підвищеної небезпеки (обробка металу/дерева, зварювання, електротехніка тощо). Санітарні норми доповнюють загальні вимоги Закону «Про охорону праці» та Положення МОН № 1669.

Основні чинні документи станом на січень 2026 року (з урахуванням змін 2022–2025 рр.):

1. **ДСанПіН 5.5.2.008-01** «Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу» (затверджені постановою Головного державного санітарного лікаря України від 14.08.2001 № 63). Цей документ поширюється на всі заклади освіти (включаючи ЗПО) і регулює:
 - режим дня та тривалість занять (не більше 7–8 уроків для учнів старших класів);
 - природне та штучне освітлення (не менше 300–500 лк на робочих місцях);
 - вентиляцію та мікроклімат (температура 18–22 °С, вологість 40–60 %, швидкість руху повітря $\leq 0,3$ м/с);
 - шум (не більше 55 дБА під час уроків);
 - обладнання санвузлів, їдалень, медичних кабінетів. У ЗПО застосовується до теоретичних кабінетів та як базовий стандарт для майстерень.
2. **ДСанПіН 5.5.6.009-98** «Влаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах» (затверджені постановою Головного державного санітарного лікаря України від 30.12.1998 № 9, чинні станом на 2026 рік). Регулює гігієнічні вимоги до комп'ютерних класів:
 - площа на 1 робоче місце — не менше 6 м²;
 - відстань між моніторами — не менше 1,2 м;
 - тривалість безперервної роботи: 20–25 хв для молодших, 35–45 хв для старших;
 - освітленість — 300–500 лк;
 - електромагнітне випромінювання — не вище нормативів;
 - вентиляція — 30 м³/год на 1 учня. У ЗПО обов'язково для кабінетів інформатики та автоматизованих робочих місць.
3. **Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти** (затверджений наказом МОЗ України від 25.09.2020 № 2205, зареєстровано в Мін'юсті 10.11.2020 за № 1111/35394, з змінами 2022–2025 рр., зокрема наказом МОЗ № 79 від 10.01.2025). Цей сучасний регламент замінив частину застарілих ДСанПіН (зокрема ДСанПіН 5.5.2.008-01 втратив чинність у повному обсязі). Він застосовується

аналогічно до ЗПО, оскільки немає окремого регламенту саме для професійної освіти. Основні вимоги:

- освітнє середовище — безпечне, здорове, інклюзивне, з універсальним дизайном;
- вентиляція — природна або примусова, кратність повітрообміну не менше 20–30 м³/год на людину;
- шум — не більше 55 дБА під час занять, 70 дБА в майстернях;
- вібрація — не вище ГДК (гранично допустимих концентрацій);
- санітарно-побутові умови — душові, роздягальні, туалети з гарячою/холодною водою;
- у майстернях — додаткові вимоги до локальної вентиляції, видалення пилу/газів, освітлення 300–750 лк залежно від виду робіт. У 2025 році внесено зміни щодо організації навчання в умовах воєнного стану (допускається друга зміна для молодших класів до 18:00, посилення вентиляції в укриттях тощо).

Специфіка застосування в ЗПО (майстерні та лабораторії):

- **Вентиляція** — обов'язкова примусова з витяжкою (особливо в зварювальних, фарбувальних, деревообробних майстернях) — не менше 30–40 м³/год на 1 робоче місце.
- **Освітлення** — комбіноване (природне + штучне), 300–1000 лк на верстатах, без блиску.
- **Шум та вібрація** — верстати з шумом >80 дБА — обов'язкові навушники/беруші; вібрація — не вище 0,1–0,3 мм/с.
- **Мікроклімат** — температура 16–22 °С (в холодний період), вологість 40–60 %.
- **Санітарно-побутові умови** — душові, роздягальні, місця для зберігання спецодягу, мийні засоби.
- **Контроль** — щорічні вимірювання факторів (шум, вібрація, освітленість) з протоколами; атестація робочих місць раз на 5 років.

Актуальність на 2026 рік ДСанПіН 5.5.2.008-01 та 5.5.6.009-98 частково замінені Санітарним регламентом № 2205 (2020 р. з змінами 2025 р.), але окремі норми (особливо для комп'ютерних класів) залишаються чинними.

3.3 Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП)

Розроблені Держпраці України, обов'язкові під час виробничого навчання:

- НПАОП 0.00-1.01-08 — Правила охорони праці під час виконання робіт на висоті.

- НПАОП 40.1-1.01-97 — Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів.
- НПАОП 0.00-4.15-98 — Положення про розслідування та облік нещасних випадків та інші.
- Галузеві правила для конкретних професій (зварювання, токарні, фрезерні роботи тощо). У ЗПО майстри та викладачі зобов'язані забезпечувати дотримання цих норм під час занять.

3.4 Спеціальні норми в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення

З 24 лютого 2022 року в Україні діє воєнний стан (Указ Президента № 64/2022, затверджений Законом № 2102-IX, неодноразово продовжений). Це суттєво вплинуло на організацію охорони праці та безпеки в закладах освіти, включаючи ЗПО. Нормативна база адаптована через спеціальні постанови КМУ, накази МОН та роз'яснення, що дозволяють гнучкість у дотриманні деяких вимог, але зберігають пріоритет життя і здоров'я учасників освітнього процесу.

Основні спеціальні норми станом на січень 2026 року:

- 1. Постанова КМУ від 25.03.2022 № 368** (зі змінами 2022–2025 рр., остання редакція враховує продовження навчального року та безпеку в умовах віялових відключень/блекаутів) **«Про деякі питання організації освітнього процесу в умовах воєнного стану»** Ключові положення для ЗПО:
 - Освітній процес можливий в очній, дистанційній, змішаній або екстернатній формах залежно від безпекової ситуації в регіоні.
 - Обов'язкове облаштування укриттів (сховищ, протирадіаційних укриттів або найпростіших укриттів) з розрахунку на всіх учасників процесу.
 - Розробка та затвердження планів евакуації, оповіщення, дій під час повітряної тривоги.
 - Право на зміну форми навчання за рішенням засновника закладу або місцевого органу влади (рекомендації МОН — дистанційне або змішане при загрозі обстрілів).
 - Під час тривалої тривоги — забезпечення запасів води, продуктів, засобів гігієни в укритті (рекомендації МОЗ).
 - У 2025–2026 н.р. — акцент на відновлення офлайн-навчання з посиленням контролем укриттів (лист МОН від 29.05.2025 № 1/11233-25). Порушення (відсутність укриття, плану евакуації) тягне адміністративну відповідальність.
- 2. Постанова КМУ від 13.03.2022 № 303** (зі змінами 2022–2025 рр., остання редакція від грудня 2025 р., № 1626-2025-п) **«Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану»**

- Припинено планові та більшість позапланових перевірок Держпраці, Держпродспоживслужби тощо на період воєнного стану.
- Позапланові перевірки можливі лише за наявності загрози життю/здоров'ю, зверненням працівників або міжнародними зобов'язаннями.
- Для охорони праці — тимчасове послаблення деяких НПАОП (наприклад, відтермінування атестації робочих місць, якщо неможливо провести через бойові дії) за рішенням Держпраці.
- Після припинення воєнного стану — відновлення перевірок з урахуванням накопичених порушень. У ЗПО це дозволяє тимчасово не проводити планові атестації обладнання в майстернях, але керівник зобов'язаний забезпечувати безпеку власними силами.

3. Наказ МОН від 02.03.2022 № 212 (чинний з доповненнями 2022–2025 рр.) Рекомендації щодо дій учасників освітнього процесу під час оголошення повітряної тривоги

- При сигналі «Повітряна тривога» — негайне припинення занять, організоване переміщення до укриття (в супроводі викладача/майстра).
- В укритті — перебування до сигналу «Відбій тривоги».
- Після тривоги — повернення групами, перевірка стану приміщень.
- У разі тривалої тривоги — забезпечення води, їжі, психологічної підтримки.
- Додаткові рекомендації (листи МОН 2023–2025 рр.): алгоритм дій при одночасному мінуванні та тривозі; використання мобільних додатків для оповіщення.

У повоєнний період (очікувані норми на 2026–2027 рр.):

- Посилення вимог до відновлення інфраструктури ЗПО (відбудова майстерень, лабораторій з урахуванням безбар'єрності, універсального дизайну, посиленого цивільного захисту — укриття класу А/Б).
- Інтеграція в нові державні програми відновлення (наприклад, з фінансуванням Світового банку — понад 650 млн дол. на освіту).
- Обов'язкове включення заходів цивільного захисту та охорони праці в плани відновлення (листи МОН 2025 р.).
- Повернення до планових перевірок Держпраці та посилення атестації робочих місць після завершення воєнного стану.

Практичні наслідки для ЗПО:

- Обов'язкове укриття (найпростіше або протирадіаційне) з планом евакуації та тренуваннями.
- Гнучкість у формах навчання (змішана/дистанційна при загрозі).

- Тимчасове послаблення деяких перевірок, але повна відповідальність керівника за безпеку зберігається.
- Рекомендації МОН: посилити психологічну підтримку, забезпечити запаси в укриттях.

Ці норми є пріоритетними в умовах воєнного стану та спрямовані на мінімізацію ризиків для життя та здоров'я в ЗПО. Актуальні тексти — на zakon.rada.gov.ua та сайті МОН.

3.4 Практичний аналіз застосування підзаконних актів у ЗПО

Ця тема є практичним завершенням вивчення підзаконних нормативно-правових актів (Положення МОН № 1669, ДСанПіН, НПАОП тощо) та дозволяє слухачам перейти від теоретичного розуміння до реального застосування норм охорони праці та безпеки життєдіяльності у своєму закладі професійної освіти (ЗПО).

Практичний аналіз передбачає систематичну перевірку наявності, актуальності та виконання ключових документів, а також виявлення типових порушень з подальшим розробленням заходів щодо їх усунення.

Типовий алгоритм аналізу (рекомендований для щорічного внутрішнього аудиту в ЗПО):

1. Перевірка наявності та актуальності основних документів

- Накази про призначення відповідальних осіб за охорону праці, пожежну безпеку, електрогосподарство, цивільний захист (видаються щорічно, перед початком навчального року).
- Журнали реєстрації інструктажів з охорони праці:
 - окремий журнал для працівників;
 - окремий журнал для здобувачів освіти (перед кожним заняттям у майстернях/лабораторіях);
 - журнали повинні бути пронумеровані, прошнуровані, підписані керівником.
- Акти-дозволи на проведення занять у майстернях, лабораторіях, кабінетах підвищеної небезпеки (оформлюються щорічно, перед початком навчального року, підписуються комісією).
- Протоколи перевірки знань з охорони праці (для працівників — раз на 3 роки; для новоприйнятих — протягом місяця).
- Плани евакуації та укриттів (затверджені, вивішені на кожному поверсі, з актуальними схемами шляхів евакуації та місць збору).
- Інструкції з охорони праці за професіями/видами робіт (переглядаються раз на 3 роки для робіт підвищеної небезпеки, раз на 5 років — для інших).

- План організаційно-технічних заходів з охорони праці на рік (затверджений, з конкретними заходами та відповідальними особами).
- Акти атестації робочих місць за умовами праці (раз на 5 років).
- Протоколи вимірювання факторів (освітленість, шум, вібрація, мікроклімат) у майстернях (щорічно або за потреби).

2. Типові порушення, що найчастіше виявляються під час перевірок Держпраці, МОН, ДСНС

- Відсутність або несвоєчасне проведення цільових інструктажів перед разовими/небезпечними роботами (наприклад, перед зварюванням, роботою на верстатах).
- Несправне або застаріле обладнання в майстернях без актів-дозволів на експлуатацію.
- Невиконання або формальне проведення обов'язкових медичних оглядів працівників і здобувачів освіти (особливо для професій з шкідливими факторами).
- Відсутність або неактуальні плани евакуації/укриттів, особливо в умовах воєнного стану.
- Відсутність журналів реєстрації інструктажів для здобувачів освіти або незаповнені записи.
- Недостатнє фінансування заходів з охорони праці (менше 0,5 % від фонду оплати праці).
- Відсутність куточка охорони праці або неповний набір плакатів, інструкцій.
- Невиконання вимог ДСанПіН щодо вентиляції, освітлення, шуму в майстернях.

3. Рекомендації щодо вдосконалення системи охорони праці в ЗПО

- **Щорічний внутрішній аудит** — створювати комісію (за наказом директора) для перевірки всіх документів за чек-листом Положення № 1669 (зразок можна знайти на сайті МОН або БІНПО).
- **Регулярне навчання педагогів** — проводити семінари/вебінари з актуальних змін законодавства (зокрема Закону № 4574-IX, постанов воєнного стану).
- **Співпраця з наглядовою радою** (ст. 32 Закону «Про професійну освіту» № 4574-IX) — залучати представників роботодавців до контролю за безпекою під час практики та дуальної форми освіти.
- **Цифровізація** — впроваджувати електронні журнали інструктажів, електронний підпис для протоколів (згідно з оновленнями ст. 18 Закону «Про охорону праці»).

- **Превентивні заходи** — проводити щомісячний адміністративно-господарський контроль, щоквартальні перевірки обладнання, щорічні тренування з евакуації.
- **Умови воєнного стану** — забезпечити постійну готовність укриттів, запаси води/аптечок, психологічну підтримку після тривоги (рекомендації МОН № 212 від 02.03.2022).
- **Повоєнне відновлення** — включати заходи з охорони праці та цивільного захисту в плани реконструкції майстерень (з урахуванням безбар'єрності, посиленого захисту).

Практичне завдання для слухачів курсу Провести самоаудит власного ЗПО:

- Скласти таблицю наявності/відсутності ключових документів (на основі переліку з п. 3.5).
- Виявити 2–3 типових порушення.
- Запропонувати 3–5 конкретних заходів для усунення порушень та покращення системи охорони праці.
- Підготувати короткий висновок: наскільки заклад відповідає вимогам Положення № 1669 та Закону № 4574-IX.

Цей підрозділ завершує теоретичний блок і готує слухачів до практичного застосування знань у реальних умовах ЗПО, сприяючи підвищенню культури безпеки та зменшенню ризиків для всіх учасників освітнього процесу.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота (2 год.)

Тема 4. Відповідальність та застосування в ЗПО

Мета: Сформувати у слухачів практичні навички застосування нормативно-правової бази охорони праці та безпеки життєдіяльності в повсякденній діяльності закладу професійної освіти (ЗПО), розуміння механізмів відповідальності, розробки локальних актів та виконання ключових процедур (інструктажі, атестація робочих місць тощо).

Завдання самостійної роботи: ✓ Вивчити обов'язки керівників, педагогічних працівників та інших категорій учасників освітнього процесу щодо охорони праці. ✓ Ознайомитися з механізмами дисциплінарної, адміністративної, матеріальної та кримінальної відповідальності за порушення норм. ✓ Проаналізувати процес розробки та затвердження локальних актів (інструкцій з охорони праці, положень, наказів). ✓ Вивчити порядок проведення інструктажів та атестації робочих місць у ЗПО. ✓ Підготувати практичні рекомендації щодо застосування вивчених норм у повсякденній діяльності закладу.

Зміст

- 4.1 Обов'язки керівників, педагогічних працівників та інших категорій учасників освітнього процесу
- 4.2 Механізми відповідальності за порушення норм охорони праці
- 4.3 Розробка та затвердження локальних актів з охорони праці
- 4.4 Проведення інструктажів з охорони праці та безпеки життєдіяльності
- 4.5 Атестація робочих місць за умовами праці
- 4.6 Практичні рекомендації щодо застосування нормативно-правової бази в повсякденній діяльності ЗПО

Питання для самоконтролю

1. Які основні обов'язки директора ЗПО щодо охорони праці та безпеки життєдіяльності?
2. Яку персональну відповідальність несуть майстри виробничого навчання та викладачі під час практичних занять?

-
3. Які види відповідальності (дисциплінарна, адміністративна, матеріальна, кримінальна) передбачені за порушення норм охорони праці? Наведіть приклади.
 4. Які локальні акти з охорони праці обов'язково мають бути в ЗПО? Хто їх затверджує?
 5. Які види інструктажів проводяться в ЗПО та хто відповідає за їх проведення?
 6. Що включає атестація робочих місць за умовами праці? Як часто вона проводиться?
 7. Як забезпечити ефективне застосування норм охорони праці в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення?

Самостійна робота (практичні завдання):

1. Складіть таблицю обов'язків за категоріями:
 - Директор ЗПО
 - Заступники директора
 - Майстри виробничого навчання
 - Викладачі професійно-теоретичної підготовки
 - Здобувачі освіти (учні/студенти) (використовуйте Закон «Про охорону праці», Положення МОН № 1669, Закон «Про професійну освіту» № 4574-IX).
2. Проаналізуйте 2–3 типові порушення норм охорони праці в ЗПО (наприклад, відсутність інструктажу, несправне обладнання, невиконання медоглядів). Вкажіть:
 - Який нормативний акт порушено;
 - Який вид відповідальності може наступити;
 - Які заходи потрібно вжити для усунення.
3. Розробіть зразок локального акта:
 - Інструкцію з охорони праці для конкретної професії/виду робіт (наприклад, «Робота на токарному верстаті» або «Проведення занять у зварювальній майстерні»).
 - Або наказ про призначення відповідальної особи за охорону праці в ЗПО.
4. Підготуйте короткий план-графік проведення інструктажів у ЗПО на навчальний рік (види інструктажів, періодичність, відповідальні особи).
5. Запропонуйте 5 практичних рекомендацій для директора ЗПО щодо щоденного застосування норм охорони праці (з урахуванням воєнного стану, дуальної форми освіти, неповнолітніх здобувачів).

Рефлексивне завдання: Після виконання самостійної роботи складіть короткий рефлексивний запис (5–7 речень):

- Що нового ви дізналися про відповідальність та локальні акти?
- Які труднощі можуть виникнути при впровадженні норм у вашому ЗПО?
- Які 2–3 заходи ви особисто готові запропонувати керівництву закладу для покращення системи охорони праці?

МАТЕРІАЛ ВИКЛАДУ

Тема 4. Відповідальність та застосування в ЗПО

4.1 Обов'язки керівників, педагогічних працівників та інших категорій учасників освітнього процесу

Обов'язки щодо охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах професійної освіти (ЗПО) розподіляються між різними категоріями учасників освітнього процесу відповідно до Закону України «Про охорону праці» (ст. 13–23), Кодексу законів про працю України (ст. 153–173-1), Закону України «Про освіту» (ст. 25–26, 53–54), Закону України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (ст. 13, 17, 32), Положення МОН № 1669 від 26.12.2017 та Кодексу цивільного захисту України.

Директор ЗПО (керівник закладу освіти) (як роботодавець і безпосередній організатор освітнього процесу) несе **повну персональну відповідальність** за створення безпечних та здорових умов праці та навчання. Основні обов'язки:

1. створює безпечні та нешкідливі умови праці та освітнього процесу для всіх учасників (ст. 13 Закону «Про охорону праці», ст. 26 Закону «Про освіту»);
2. організовує службу охорони праці (обов'язково при кількості працівників ≥ 50 осіб) або призначає відповідальну особу з охорони праці (Положення № 1669);
3. фінансує заходи з охорони праці (не менше 0,5 % від фонду оплати праці за попередній рік, ст. 19 Закону «Про охорону праці»);
4. затверджує інструкції з охорони праці за професіями/видами робіт, плани організаційно-технічних заходів на рік, накази про призначення відповідальних осіб (щорічно);
5. забезпечує проведення всіх видів інструктажів, навчання та перевірки знань з питань охорони праці (ст. 18 Закону «Про охорону праці», Положення № 1669);
6. організовує обов'язкові попередні та періодичні медичні огляди працівників і здобувачів освіти певних професій (ст. 17 Закону «Про охорону праці», накази МОЗ № 246 та № 280);
7. забезпечує працівників та здобувачів освіти засобами індивідуального захисту (ЗІЗ), спецодягом, мийними та знешкочувальними засобами (ст. 8 Закону «Про охорону праці»);
8. проводить розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій під час освітнього процесу (ст. 22–23 Закону «Про охорону праці», Положення про розслідування № 616 від 31.08.2001);

9. забезпечує цивільний захист: облаштування укриттів, розробку планів евакуації, оповіщення, тренування (постанова КМУ № 368 від 25.03.2022, Кодекс цивільного захисту України);
10. забороняє проведення занять за наявності небезпечних умов (ст. 13 Закону «Про охорону праці»);
11. контролює виконання вимог законодавства через адміністративно-господарський контроль (щомісяця), комісію з охорони праці та наглядову раду (ст. 32 Закону № 4574-IX).

Заступники директора (за розподілом обов'язків):

1. контролюють організацію охорони праці в підпорядкованих структурних підрозділах (майстерні, лабораторії, гуртожитки);
2. координують інструктажі, навчання та перевірку знань;
3. забезпечують підготовку документів (акти-дозволи, плани евакуації);
4. беруть участь у розслідуванні нещасних випадків;
5. контролюють стан пожежної безпеки, електрогосподарства, санітарних умов.

Майстри виробничого навчання та викладачі професійно-теоретичної підготовки (безпосередньо проводять заняття, несуть персональну відповідальність за безпеку під час занять):

1. проводять первинний, повторний, позаплановий та цільовий інструктажі перед початком практичних занять/практики (Положення № 1669);
2. не допускають до занять здобувачів освіти без проходження інструктажу та без ЗІЗ;
3. контролюють дотримання правил безпеки під час роботи з обладнанням, інструментами, матеріалами;
4. негайно припиняють заняття за наявності небезпечної ситуації та повідомляють керівника;
5. забезпечують використання справного обладнання та ЗІЗ;
6. повідомляють про виявлені порушення або несправності обладнання;
7. беруть участь у розслідуванні нещасних випадків, що сталися під час їх занять.

Здобувачі освіти (учні, студенти) (як учасники освітнього процесу, зокрема під час виробничого навчання та практики):

1. виконувати вимоги інструктажів та правил безпеки під час занять (ст. 159 КЗпП, Положення № 1669);
2. користуватися виданими ЗІЗ та спецодягом;
3. не виконувати робіт, не передбачених освітньою програмою або без інструктажу (ст. 17 Закону № 4574-IX);
4. повідомляти майстра/викладача про виявлені небезпеки або несправності;
5. не вчиняти дій, що загрожують безпеці собі чи іншим.

Інші категорії (методисти, вихователі гуртожитків, соціальні педагоги, психологи, технічний персонал)

1. методисти — розробляють рекомендації щодо безпечного проведення занять;
2. вихователі гуртожитків — забезпечують безпеку в побутових приміщеннях, проводять інструктажі;
3. соціальні педагоги та психологи — надають психологічну підтримку після надзвичайних ситуацій, беруть участь у профілактиці насильства;
4. технічний персонал — відповідає за технічний стан обладнання, приміщень, електрогосподарства, пожежної безпеки.

У ЗПО система охорони праці побудована на принципі розподілу відповідальності: директор — загальна організація та фінансування, заступники — контроль, педагоги — безпосереднє забезпечення безпеки під час занять, здобувачі освіти — виконання вимог. Порушення будь-яким учасником може призвести до нещасного випадку, тому кожен рівень має чітко визначені обов'язки, закріплені в законодавстві та локальних актах закладу.

Рекомендується регулярно проводити навчання всіх категорій та перевіряти виконання обов'язків через адміністративно-господарський контроль (щомісяця) та наглядову раду (ст. 32 Закону № 4574-IX).

4.2 Механізми відповідальності за порушення норм охорони праці

Відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону праці та безпеки життєдіяльності в закладах професійної освіти (ЗПО) є багатоступеневою та передбачає різні види покарання залежно від тяжкості порушення, наслідків та суб'єкта. Вона застосовується до керівників закладів, їхніх заступників, педагогічних працівників (викладачів, майстрів виробничого навчання), інших працівників та, в окремих випадках, до здобувачів освіти.

Нормативна основа:

- Закон України «Про охорону праці» (ст. 43–44);
- Кодекс законів про працю України (ст. 147–152, 130);
- Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП, ст. 41, 172, 188-19);
- Кримінальний кодекс України (ст. 271, 272, 367);
- Положення МОН № 1669 (розділ про відповідальність).

1. Дисциплінарна відповідальність Застосовується до працівників ЗПО (директор, заступники, майстри, викладачі, технічний персонал) за порушення трудової дисципліни, у тому числі невиконання або неналежне виконання обов'язків з охорони праці.

Види стягнень (ст. 147 КЗпП):

1. догана;

2. звільнення (за порушення, що призвело до тяжких наслідків, або систематичні порушення — п. 3 ст. 40 КЗпП).

Приклади в ЗПО:

1. не проведення інструктажу перед заняттями в майстерні → догана майстру;
2. допуск здобувача освіти до роботи на несправному обладнанні → звільнення викладача/майстра;
3. ігнорування вимог щодо укриття під час повітряної тривоги → догана або звільнення директора/заступника.

Порядок притягнення:

1. письмове пояснення від порушника;
2. наказ про дисциплінарне стягнення (протягом місяця з дня виявлення);
3. можливість оскарження в суді.

2. Адміністративна відповідальність Застосовується до посадових осіб (директор, заступники, відповідальні за охорону праці) за порушення законодавства про охорону праці.

Основні статті КУпАП (станом на 2026 рік):

1. **Ст. 41** — порушення вимог законодавства про охорону праці (штраф на посадових осіб від 510 до 1700 грн, на юридичних осіб — від 1700 до 5100 грн);
2. **Ст. 172** — грубе порушення законодавства про працю (штраф від 850 до 5100 грн);
3. **Ст. 188-19** — невиконання законних вимог посадових осіб Держпраці (штраф від 1700 до 3400 грн).

Приклади в ЗПО:

1. відсутність журналів інструктажів або актів-дозволів на заняття в майстернях → штраф на директора;
2. невиконання медоглядів працівників → штраф на відповідальну особу;
3. відсутність укриття або плану евакуації → штраф за ст. 41 КУпАП.

Порядок притягнення:

1. складання протоколу посадовою особою Держпраці або ДСНС;
2. розгляд у суді або органом, що склав протокол;
3. штраф сплачується протягом 15 днів.

3. Матеріальна відповідальність Застосовується до працівників ЗПО, які заподіяли шкоду закладові або третім особам через порушення норм охорони праці.

Норма: ст. 130 КЗпП — повне відшкодування шкоди (прямі збитки), якщо порушення було умисним або спричинило тяжкі наслідки. **Приклади в ЗПО:**

1. пошкодження обладнання через порушення правил безпеки → відшкодування вартості ремонту;

2. нещасний випадок з учнем через провину майстра → відшкодування витрат на лікування (якщо доведено вину).

Порядок:

1. наказ директора про відшкодування;
2. можливе звернення до суду.

4. Кримінальна відповідальність Застосовується за тяжкі порушення, що спричинили смерть або тяжкі тілесні ушкодження.

Основні статті Кримінального кодексу України (станом на 2026 рік):

- **Ст. 271** — порушення вимог законодавства про охорону праці, якщо це спричинило загибель людини або інші тяжкі наслідки — карається штрафом від 17 000 до 51 000 грн або виправними роботами до 2 років, або обмеженням волі до 5 років (з позбавленням права обіймати посади до 3 років);
- **Ст. 272** — порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (наприклад, зварювання, робота на верстатах) — аналогічні санкції;
- **Ст. 367** — службова недбалість, що спричинила тяжкі наслідки (директор/заступник) — до 5 років позбавлення волі.

Приклади в ЗПО:

- смерть або тяжке травмування здобувача освіти через допуск до роботи на несправному обладнанні без інструктажу → кримінальна справа проти майстра та директора;
- масове отруєння або травмування через порушення санітарних норм → кримінальна відповідальність.

Відповідальність є багатоступеневою та посилюється залежно від наслідків: від догани до позбавлення волі. У ЗПО особлива увага приділяється відповідальності керівника та майстрів виробничого навчання, оскільки виробниче навчання пов'язане з підвищеним ризиком. Найкращий спосіб уникнути відповідальності — систематичне виконання обов'язків, регулярний внутрішній контроль та навчання всіх учасників процесу.

Рекомендується:

- проводити щорічне навчання з питань відповідальності;
- фіксувати всі інструктажі та перевірки;
- залучати наглядову раду (ст. 32 Закону № 4574-IX) до контролю за безпекою.

4.3 Розробка локальних актів

Локальні акти з охорони праці та безпеки життєдіяльності — це внутрішні нормативні документи закладу професійної освіти (ЗПО), які розробляються на основі загальнодержавного законодавства (Закон України «Про охорону праці», КЗпП, Положення МОН № 1669, Закон № 4574-IX тощо) та обов'язкові для виконання всіма учасниками освітнього процесу.

Мета розробки локальних актів

1. конкретизувати загальні норми законодавства під специфіку ЗПО (майстерні, лабораторії, виробниче навчання, дуальна форма освіти);
2. встановити чіткі правила, процедури та відповідальність;
3. забезпечити документальне підтвердження виконання вимог охорони праці під час перевірок Держпраці, МОН, ДСНС.

Основні види локальних актів у ЗПО та порядок їх розробки (станом на 2026 рік)

1. Інструкції з охорони праці

- **За професіями/видами робіт** — для працівників (майстри, викладачі, технічний персонал) та для здобувачів освіти під час виробничого навчання/практики (наприклад, «Робота на токарному верстаті», «Проведення занять у зварювальній майстерні», «Робота з комп'ютерною технікою»).
- **Хто розробляє:** відповідальна особа з охорони праці (або спеціаліст служби охорони праці) за участю майстрів/викладачів конкретних дисциплін.
- **Хто затверджує:** директор ЗПО (наказом або грифом «ЗАТВЕРДЖЕНО»).
- **Перегляд:** раз на 5 років — для звичайних робіт; раз на 3 роки — для робіт підвищеної небезпеки (зварювання, робота на висоті, електроустановки тощо).
- **Обов'язкові елементи інструкції:**
 1. загальні вимоги безпеки;
 2. вимоги перед початком роботи (інструктаж, ЗІЗ, перевірка обладнання);
 3. вимоги під час роботи;
 4. вимоги після закінчення роботи;
 5. дії в аварійних ситуаціях;
 6. відповідальність за порушення.
- **Реєстрація:** журнал обліку видачі інструкцій, журнал реєстрації інструкцій.

2. Накази

- Про призначення відповідальних осіб за охорону праці, пожежну безпеку, електрогосподарство, цивільний захист (видаються щорічно, перед початком навчального року).
- Про проведення інструктажів, навчання та перевірки знань з питань охорони праці.
- Про затвердження плану заходів з охорони праці на навчальний рік.
- Про створення комісії з охорони праці.
- **Хто видає:** директор ЗПО.
- **Реєстрація:** в журналі наказів з основної діяльності.

3. Положення

- Положення про службу охорони праці в ЗПО (якщо чисельність ≥ 50 осіб).
- Положення про порядок проведення інструктажів з охорони праці.
- Положення про адміністративно-господарський контроль.
- Положення про наглядову раду (згідно ст. 32 Закону № 4574-IX).
- **Хто розробляє:** відповідальна особа або служба охорони праці.
- **Хто затверджує:** директор ЗПО.

4. План організаційно-технічних заходів з охорони праці

- Складається на календарний рік або навчальний рік.
- Включає: фінансування, навчання, атестацію робочих місць, ремонт обладнання, перевірку вентиляції тощо.
- **Хто затверджує:** директор ЗПО.

5. Інші важливі локальні акти

- Акти-дозволи на проведення занять у майстернях/лабораторіях (щорічно).
- План евакуації та укриття (затверджується директором, вивішується на видному місці).
- Колективний договір (розділ «Охорона праці»).
- Журнали реєстрації інструктажів, нещасних випадків, видачі ЗІЗ.

Порядок розробки та затвердження локальних актів

1. Визначення потреби (на основі законодавства, специфіки ЗПО, результатів атестації робочих місць).
2. Розробка проекту (відповідальна особа, майстри, юрисконсульт за потреби).
3. Узгодження (з профспілкою, комісією з охорони праці, наглядовою радою).
4. Затвердження директором (наказом або грифом «ЗАТВЕРДЖЕНО»).

5. Ознайомлення під розписку всіх зацікавлених осіб (працівників, здобувачів освіти).
6. Реєстрація в журналі обліку.
7. Перегляд та внесення змін (при зміні обладнання, законодавства, нещасних випадках).

Практичні рекомендації

1. Створити єдиний реєстр усіх локальних актів з охорони праці (електронний або паперовий).
2. Щорічно проводити внутрішній аудит наявності та актуальності документів (за чек-листом Положення № 1669).
3. Використовувати шаблони інструкцій з сайту МОН або БІНПО для прискорення розробки.
4. Залучати до розробки майстрів виробничого навчання — вони найкраще знають специфіку робіт.
5. У умовах воєнного стану — обов'язково включати в локальні акти розділи про дії під час повітряної тривоги та використання укриттів.

Локальні акти — це «робоча» частина системи охорони праці в ЗПО. Їх правильна розробка та своєчасний перегляд дозволяють уникнути типових порушень під час перевірок та значно підвищити рівень безпеки для всіх учасників освітнього процесу. Актуальні зразки та рекомендації — на офіційних сайтах МОН та БІНПО.

4.4 Проведення інструктажів та атестації робочих місць

Цей підрозділ присвячено двом ключовим процедурам, які є обов'язковими в закладах професійної освіти (ЗПО) та безпосередньо впливають на рівень безпеки під час теоретичних занять, виробничого навчання та практики. Вони детально регламентовані Законом України «Про охорону праці» (ст. 18, 16), Положенням МОН № 1669 від 26.12.2017, Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (наказ Держнаглядохоронпраці № 15 від 26.01.2005) та іншими НПАОП.

4.4.1 Проведення інструктажів з охорони праці та безпеки життєдіяльності

Інструктажі — це основна форма навчання та ознайомлення учасників освітнього процесу з правилами безпечної поведінки, вимогами до обладнання, ЗІЗ та діями в надзвичайних ситуаціях. У ЗПО інструктажі обов'язкові для всіх працівників та здобувачів освіти перед початком будь-яких практичних занять.

Види інструктажів (згідно Положення № 1669 та ст. 18 Закону «Про охорону праці»):

1. Вступний інструктаж

- Проводиться при зарахуванні на роботу (для працівників) або при вступі/переведенні до ЗПО (для здобувачів освіти).
- Проводить відповідальна особа з охорони праці або інженер з охорони праці.
- Програма затверджується наказом директора, включає: загальні правила внутрішнього розпорядку, пожежну безпеку, цивільний захист, дії під час повітряної тривоги (актуально під час воєнного стану).
- Реєстрація: журнал реєстрації вступного інструктажу (підпис працівника/здобувача освіти).

2. Первинний інструктаж на робочому місці

- Проводиться перед початком перших практичних занять/практики в майстерні, лабораторії.
- Проводить безпосередній керівник занять (майстер виробничого навчання, викладач).
- Включає: огляд робочого місця, обладнання, ЗІЗ, правила безпечної роботи, небезпечні фактори конкретної професії/виду робіт.
- Реєстрація: журнал реєстрації інструктажів на робочому місці (окремий для працівників та для здобувачів освіти).

3. Повторний інструктаж

- Проводиться кожні 6 місяців для всіх працівників та здобувачів освіти, які виконують роботи з підвищеною небезпекою (ст. 18 Закону «Про охорону праці»).
- Мета — нагадування та закріплення знань.
- Проводить той самий керівник, що й первинний.

4. Позаплановий інструктаж

- Проводиться при:
 - зміні технологічного процесу, обладнання;
 - виявленні порушень правил безпеки;
 - після нещасного випадку або аварії;
 - за вимогою органів нагляду.
- Проводить керівник занять або відповідальна особа.

5. Цільовий інструктаж

- Проводиться перед виконанням разових робіт підвищеної небезпеки (наприклад, ремонт обладнання, прибирання після аварії, робота на висоті).
- Проводить керівник робіт, фіксується в журналі або окремому акті.

Особливості в ЗПО:

1. Для здобувачів освіти (особливо неповнолітніх) інструктажі проводяться окремо перед кожним видом практичних робіт.
2. Під час дуальної форми освіти інструктаж проводить роботодавець-партнер (згідно договору).
3. Усі журнали повинні бути пронумеровані, прошнуровані, підписані директором.
4. Електронний формат реєстрації дозволено (згідно змін до ст. 18 Закону «Про охорону праці» 2025 р.) за умови електронного підпису.

4.4.2 Атестація робочих місць за умовами праці

Атестація — це комплексна оцінка умов праці на робочих місцях (у майстернях, лабораторіях, кабінетах) з метою виявлення шкідливих та небезпечних факторів і встановлення пільг/компенсацій.

Нормативна основа:

1. ст. 16 Закону «Про охорону праці»;
2. Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці (постанова КМУ від 01.09.1992 № 442, зі змінами 2025 р.);
3. Методичні рекомендації МОН щодо атестації в закладах освіти.

Періодичність:

1. раз на 5 років;
2. позачергова — при зміні технології, обладнання, виявленні нових шкідливих факторів, за вимогою працівників або органів нагляду.

Етапи атестації в ЗПО:

1. Створення атестаційної комісії (наказ директора, включає представників адміністрації, профспілки, служби охорони праці).
2. Обстеження робочих місць (майстерні, лабораторії, кабінети) — вимірювання факторів:
 - мікроклімат (температура, вологість, швидкість руху повітря);
 - освітленість;
 - шум та вібрація;
 - пил, гази, хімічні речовини;
 - важкість та напруженість праці.
3. Складання карти умов праці на кожне робоче місце.
4. Визначення класу умов праці (оптимальні, допустимі, шкідливі 1–4 ступеня, небезпечні).
5. Встановлення пільг та компенсацій за шкідливі умови (додаткова відпустка, скорочений робочий день, лікувально-профілактичне харчування, підвищена оплата).
6. Затвердження результатів атестації наказом директора та подання до місцевих органів Держпраці.

Особливості в ЗПО:

1. Атестація проводиться не лише для робочих місць працівників, а й для робочих місць здобувачів освіти під час виробничого навчання (особливо для професій зі шкідливими факторами: зварювання, токарні роботи тощо).
2. Умови праці здобувачів освіти не можуть бути гіршими, ніж для працівників (ст. 17 Закону № 4574-IX).
3. Під час воєнного стану можливе тимчасове відтермінування атестації за рішенням Держпраці (постанова КМУ № 303 від 13.03.2022).

Практичні рекомендації:

1. Проводити атестацію з залученням акредитованих лабораторій для вимірювань.
2. Фіксувати результати в картках робочих місць та видавати витяги працівникам.
3. Використовувати результати для планування заходів з покращення умов (вентиляція, шумозахист тощо).
4. Регулярно інформувати педагогів та здобувачів освіти про результати атестації.

Ці дві процедури (інструктажі та атестація) є фундаментом профілактики нещасних випадків та професійних захворювань у ЗПО. Їх правильна організація дозволяє не лише виконати законодавчі вимоги, а й створити культуру безпеки в закладі. Актуальні форми документів та рекомендації — на сайті МОН та БІНПО.

4.5 Практичні рекомендації щодо застосування нормативно-правової бази в повсякденній діяльності ЗПО

Ця тема містить конкретні, перевірені на практиці рекомендації, які допоможуть керівництву, педагогічним працівникам та відповідальним особам ЗПО систематично та ефективно впроваджувати норми охорони праці та безпеки життєдіяльності в умовах щоденної діяльності, з урахуванням специфіки виробничого навчання, дуальної форми освіти та воєнного стану.

1. Щомісяця проводити адміністративно-господарський контроль

1. Створювати постійну комісію (наказ директора) у складі заступника директора, інженера з охорони праці, представника профспілки та майстра виробничого навчання.
2. Проводити огляд усіх приміщень (кабінети, майстерні, лабораторії, гуртожиток) за чек-листом:
 - стан обладнання та інструментів;
 - справність вентиляції, освітлення, опалення;
 - наявність та стан ЗІЗ, аптечок, вогнегасників;

- чистота, порядок, відсутність захащення шляхів евакуації;
 - стан укриттів та шляхів до них (під час воєнного стану).
3. Оформлювати акт перевірки з переліком виявлених недоліків та терміном усунення (не більше 10 днів).
 4. Копію акта надсилати до служби охорони праці та профспілки.

2. Щорічно оновлювати плани евакуації та укриттів

1. Оновлювати схеми евакуації на кожному поверсі (затверджує директор, підписує відповідальна особа за цивільний захист).
2. Враховувати зміни планування, нове обладнання, кількість здобувачів освіти.
3. Обов'язково вказувати: шляхи евакуації, місця збору, первинні засоби пожежогасіння, електрощитки.
4. Перевіряти наявність укриттів (найпростіших або протирадіаційних) відповідно до постанови КМУ № 368 (2022 р. зі змінами 2025–2026 рр.).
5. Проводити щорічне (або частіше) обстеження укриттів комісією з участю ДСНС.

3. Залучати наглядову раду (ст. 32 Закону України «Про професійну освіту» № 4574-IX) до контролю практики

1. Включати до складу наглядової ради представників роботодавців (не менше 1/3).
2. Доручати раді перевіряти умови безпеки під час дуальної форми освіти та практики на підприємствах-партнерах.
3. Організувати щоквартальні (або за потреби) виїзні перевірки з участю представників ради.
4. Фіксувати результати в протоколі наглядової ради та направляти рекомендації директору.

4. Використовувати електронні журнали інструктажів

1. Згідно з оновленнями ст. 18 Закону «Про охорону праці» (редакція 2025 р.) — дозволяється вести журнали в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису.
2. Впроваджувати електронні платформи (наприклад, Google Workspace, Microsoft Teams, спеціалізовані системи БІНПО або розроблені в закладі).
3. Переваги: автоматична фіксація часу, підписів, фотофіксація, швидкий пошук, зменшення паперового документообігу.
4. Обов'язково зберігати резервні копії та забезпечувати доступність для перевірки.

5. Проводити тренування з евакуації не рідше 1 разу на півріччя

1. Планувати тренування на початок та кінець навчального року (вересень та травень).
2. Участь: усі працівники, здобувачі освіти, технічний персонал.
3. Сценарії: пожежа, повітряна тривога, техногенна аварія.

4. Фіксувати час евакуації, виявлені недоліки (затримки, паніка, несправність дверей).
5. Оформлювати акт тренування з висновками та заходами усунення.
6. Під час воєнного стану — додатково тренування з використання укриття та дій при «відбої тривоги».

Додаткові практичні рекомендації

1. **Щотижневий огляд обладнання** — майстри виробничого навчання перевіряють стан верстатів, інструментів, ЗІЗ перед початком занять.
2. **Щоденний контроль** — черговий по закладу перевіряє чистоту, порядок, стан шляхів евакуації.
3. **Психологічна підтримка** — соціальні педагоги та психологи проводять заняття з профілактики стресу та посттравматичних реакцій після тривоги.
4. **Співпраця з роботодавцями** — під час дуальної форми освіти підписувати тристоронній договір з чіткими гарантіями безпеки (інструктажі, ЗІЗ, медогляди).
5. **Моніторинг змін законодавства** — відповідальна особа з охорони праці щоквартально перевіряє оновлення на zakon.rada.gov.ua та сайті МОН.

Виконання цих рекомендацій дозволить не лише виконати формальні вимоги законодавства, а й реально підвищити рівень безпеки, зменшити ризики травматизму та створити культуру охорони праці в ЗПО. Слухачі курсу можуть використати ці рекомендації для підготовки пропозицій керівництву свого закладу, що стане практичним результатом навчання.

Успіхів у підвищенні безпеки освітнього процесу!

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕСТОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Яка основна мета нормативно-правової бази охорони праці в закладах професійної освіти (ЗПО)? а) Регулювання лише трудових відносин між керівництвом і працівниками б) **Забезпечення збереження життя, здоров'я та працездатності всіх учасників освітнього процесу** с) Контроль виключно за фінансовими витратами на обладнання
2. Який закон є базовим для регулювання охорони праці в Україні? а) Кодекс законів про працю України б) **Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII** с) Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII
3. Хто несе повну персональну відповідальність за створення безпечних умов праці та навчання в ЗПО? а) Майстри виробничого навчання б) **Директор закладу** с) Наглядова рада
4. Який мінімальний відсоток від фонду оплати праці попереднього року повинен спрямовуватися на фінансування заходів з охорони праці? а) 0,1 % б) **0,5 %** с) 1 %
5. Який вид інструктажу проводиться перед початком практичних занять у майстерні чи лабораторії? а) Вступний б) **Первинний на робочому місці** с) Повторний
6. Як часто повинна проводитися атестація робочих місць за умовами праці в ЗПО? а) Щорічно б) **Раз на 5 років** с) Раз на 10 років
7. Який документ деталізує організацію охорони праці саме в системі освіти, включаючи ЗПО? а) Закон України «Про професійну освіту» № 4574-IX б) **Положення МОН України № 1669 від 26.12.2017** с) Кодекс цивільного захисту України
8. Яка відповідальність може настати за порушення, що спричинило смерть або тяжкі тілесні ушкодження? а) Тільки адміністративна б) **Кримінальна (ст. 271, 272 КК України)** с) Лише матеріальна
9. Хто входить до складу наглядової ради ЗПО згідно з Законом № 4574-IX (обов'язково не менше 1/3)? а) Викладачі та здобувачі освіти б) **Представники роботодавців** с) Працівники МОН
10. Який документ дозволяє вести журнали інструктажів в електронній формі (з електронним підписом)? а) Положення МОН № 1669 б) **Зміни до ст. 18 Закону України «Про охорону праці» (редакція 2025 року)** с) Постанова КМУ № 368

Практичні завдання для самостійної роботи

1. **Аналіз власного закладу** Складіть таблицю (5–7 рядків) з переліком основних документів з охорони праці, які мають бути в ЗПО (накази, журнали, інструкції, плани тощо). Поставте оцінку наявності/актуальності кожного документа у вашому закладі (наявний/актуальний – частково – відсутній). Вкажіть 2–3 заходи для усунення виявлених недоліків.
2. **Розробка зразка локального акта** Підготуйте короткий зразок інструкції з охорони праці для одного виду робіт (наприклад, «Робота на свердлильному верстаті», «Проведення занять з комп'ютерної техніки» або «Дії під час повітряної тривоги»). Обов'язково включіть розділи: загальні вимоги, перед початком роботи, під час роботи, після закінчення, дії в аварійних ситуаціях.
3. **План-графік інструктажів** Складіть план-графік проведення інструктажів з охорони праці на I півріччя навчального року для майстерні одного напрямку підготовки (наприклад, «Електрогазозварювальні роботи» або «Токарна справа»). Вкажіть види інструктажів, періодичність, відповідальних осіб.
4. **Аналіз типового порушення** Опишіть ситуацію: «Під час практичного заняття здобувач освіти отримав травму через роботу на несправному верстаті без цільового інструктажу». Вкажіть:
 - які норми порушено (з посиланням на статті/документи);
 - хто несе відповідальність;
 - який вид відповідальності може наступити;
 - які заходи потрібно вжити для запобігання подібним випадкам.
5. **Пропозиції щодо вдосконалення** Сформулюйте 5 конкретних пропозицій для керівництва вашого ЗПО щодо підвищення рівня охорони праці та безпеки (з урахуванням воєнного стану, дуальної форми освіти, неповнолітніх здобувачів тощо).

Рефлексивне завдання Після виконання самостійної роботи напишіть короткий рефлексивний запис (5–7 речень):

- Що для вас стало найважливішим відкриттям щодо відповідальності та практичного застосування норм?
- Які труднощі можуть виникнути при впровадженні цих норм у вашому закладі?
- Які 2–3 заходи ви готові особисто запропонувати керівництву для покращення ситуації з охорони праці?

7.МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Тема 1. Вступ до нормативно-правової бази охорони праці в закладах освіти

1. Які основні поняття та терміни використовуються в нормативно-правовій базі охорони праці (наведіть визначення «охорона праці» та «безпека життєдіяльності»)?
2. Як Конституція України гарантує право на безпечні умови праці та навчання (стаття 43)? На кого поширюється це право в ЗПО?
3. Яка структура законодавства України з охорони праці та які основні акти входять до її складу?
4. Які ключові принципи лежать в основі державної політики в галузі охорони праці (ст. 4 Закону «Про охорону праці»)?
5. Які особливості нормативно-правового регулювання охорони праці в закладах професійної освіти (ЗПО) порівняно з іншими закладами освіти?

Тема 2. Основні закони України у сфері охорони праці

1. Які основні положення визначає Закон України «Про охорону праці» та чому він є базовим нормативним актом?
2. Які норми охорони праці містить Кодекс законів про працю України (глава XI, ст. 153–173-1)?
3. Як Закон України «Про освіту» регулює створення безпечного та здорового освітнього середовища (ст. 1, 25–26, 53–54)?
4. Які вимоги до безпечного освітнього процесу встановлює Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (ст. 13, 17, 32)?
5. Яку роль відіграє Кодекс цивільного захисту України в системі безпеки в ЗПО?

Тема 3. Підзаконні акти та положення для закладів освіти

1. Які основні обов'язки керівника ЗПО та відповідальної особи з охорони праці визначені Положенням МОН № 1669 від 26.12.2017?
2. Які види інструктажів з охорони праці є обов'язковими для здобувачів освіти перед початком виробничого навчання?
3. Які державні санітарні норми та правила (ДСанПіН) найбільш актуальні для майстерень і лабораторій ЗПО?
4. Які НПАОП застосовуються під час виконання робіт підвищеної небезпеки в ЗПО (наведіть 2–3 приклади)?
5. Які спеціальні норми діють в умовах воєнного стану (постанова КМУ № 368 від 25.03.2022 та інші)?

Тема 4. Відповідальність та застосування в ЗПО

1. Які основні обов'язки директора ЗПО щодо охорони праці та безпеки життєдіяльності?
2. Яку персональну відповідальність несуть майстри виробничого навчання та викладачі під час практичних занять?
3. Які види відповідальності (дисциплінарна, адміністративна, матеріальна, кримінальна) передбачені за порушення норм охорони праці? Наведіть приклади.
4. Які локальні акти з охорони праці обов'язково мають бути в ЗПО? Хто їх розробляє та затверджує?
5. Як часто та які види інструктажів проводяться в ЗПО? Що включає атестація робочих місць за умовами праці?

Додаткові рекомендації для самостійної роботи

1. Відповідайте на питання письмово (обсяг відповіді — 3–7 речень на кожне запитання).
2. Використовуйте посилання на конкретні статті законів, постанови, накази.
3. Підготуйте короткий висновок (5–7 речень): як вивчений матеріал курсу допоможе вам у повсякденній професійній діяльності в ЗПО?

РЕФЛЕКСІЙНА АНКЕТА

(заповнюється слухачем після завершення електронного навчального курсу «Нормативно-правова база у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладі освіти»)

Шановний слухачу! Будь ласка, дайте відповіді на наведені нижче питання. Ваші відповіді допоможуть оцінити ефективність курсу, визначити сильні та слабкі сторони матеріалу, а також виявити потреби в подальшому вдосконаленні програми підвищення кваліфікації.

1. Які нові знання та навички ви здобули під час курсу з нормативно-правової бази охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах професійної освіти? (наприклад, розуміння ключових законів, процедур інструктажів, механізмів відповідальності, особливостей застосування норм у ЗПО тощо)
2. Як ці знання можуть бути корисними в реальному житті та професійній діяльності? (наведіть конкретні приклади: у повсякденній роботі в майстерні/лабораторії, під час виробничого навчання, у взаємодії з здобувачами освіти, при перевірках контролюючих органів тощо)
3. Які аспекти курсу виявилися найбільш корисними чи цікавими для вас і чому? (наприклад, аналіз нового Закону «Про професійну освіту» № 4574-IX, практичні рекомендації щодо інструктажів, питання відповідальності, адаптація до умов воєнного стану тощо)
4. Які аспекти курсу потребують додаткового вивчення, розширення чи уточнення? (наприклад, більше прикладів локальних актів, детальніше про електронний документообіг, розгляд конкретних НПАОП для певних професій, практичні кейси з розслідування нещасних випадків тощо)
5. Які конкретні кроки ви плануєте зробити для вдосконалення своїх знань та навичок у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності? (наприклад, провести аудит документів у своєму ЗПО, розробити/оновити інструкції з охорони праці, організувати додаткове навчання для колег, впровадити електронні журнали інструктажів, запропонувати керівництву заходи з покращення безпеки тощо)

Дякуємо за ваші відповіді! Вони є важливим зворотним зв'язком для вдосконалення курсу та підвищення якості професійної підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти. gerevenkoandrey@ukr.net

8. ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Аварія-надзвичайна подія в технічній системі, не супроводжується загибеллю людей, при якому відновлення технічних засобів неможливо або економічно недоцільно (відповідно до діючих нормативно-правових актів аварія - це руйнування споруд та (або) технічних пристроїв, неконтрольовані вибухи і (або) викиди небезпечних речовин). (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Акт про нещасний випадок на виробництві-офіційний документ, що його складає комісія з розслідування нещасного випадку, внаслідок якого працівник згідно з медичним висновком втратив працездатність щонайменше на один день, або виникла необхідність перевести його на іншу (легшу) роботу терміном щонайменше на один день, або в разі його смерті. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Аналіз ризиків-це процес визначення й оцінки можливих ризиків, що виникають на робочому місці. Це може включати вивчення документації, проведення спостережень та інших досліджень з метою ідентифікації можливих загроз.(Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Безпека-стан, за якого явища, процеси й об'єкти, не можуть завдати шкоди, несумісної зі здоров'ям та життям людини, її благополуччям. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Безпека виробничого обладнання-це здатність технічних систем зберігати безпечний стан при виконанні заданих функцій в умовах , регламентованих нормативною документацією. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Безпека життєдіяльності (БЖД)-це галузь знання та науково-практична діяльність, спрямована на формування безпеки і попередження небезпеки шляхом вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків їхнього впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек. (Маслова

О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслоva, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Безпека праці-це стан, в якому працівники не знаходяться в небезпеці під час виконання своїх обов'язків. Безпека праці включає у себе попередження травматизму та захист працівників від шкідливих факторів. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслоva, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Безпечна відстань-найменша відстань між людиною і джерелом небезпечного і (або) шкідливого впливу, на якій цей вплив відсутній або не перевищує допустимого рівня. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Безпечні умови праці-це умови, при яких ризики травм та інших травматичних ушкоджень зведені до мінімуму. Це може включати в себе безпечне обладнання робочих місць, встановлення процедур безпеки та надання необхідного навчання працівникам з техніки безпеки. Забезпечення безпечних умов праці є важливим елементом заходів з профілактики травматизму та забезпечення безпеки працівників. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Вибух-процес надзвичайно швидкого горіння , що супроводжується швидким наростанням тиску і має велику руйнівну здатність. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Виконання трудових обов'язків-трудова діяльність за встановленими нормами, правилами та інструкціями. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Вимоги безпеки (праці)-вимоги, встановлені актами законодавства, нормативними і проектними документами, правилами та інструкціями, виконання яких забезпечує безпечні умови праці та регламентує поведінку працівника. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Випробування при прийнятті на роботу-це перевірка відповідності працівника роботі, яка йому доручається. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Виробнича санітарія-це система організаційних і технічних заходів, що запобігають дії шкідливих виробничих чинників на організм людини або зменшують цю дію. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Виробнича травма-травма, що сталася внаслідок дії виробничих чинників. (ДСТУ 2293:2014 Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. Наказ Мінекономрозвитку України від 02 грудня 2014 р. № 1429 з 2015–05–01. URL: <http://surl.li/rfka0>).

Виробниче приміщення-замкнений простір у будівлях і спорудах, призначений для трудової діяльності людей. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Виробниче середовище-це середовище, в якому людина здійснює свою трудову діяльність. Воно містить комплекс підприємств, організацій, установ, засобів транспорту, комунікацій тощо. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Виробничий травматизм-явище, що характеризується сукупністю виробничих травм і нещасних випадків на виробництві. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Внутрішній трудовий розпорядок- це система регульованих трудових правовідносин, що складаються між роботодавцем і працівником (колективом працівників) усередині підприємства (установи, організації) у процесі праці і забезпечують здійснення суб'єктивних прав та виконання обов'язків усіма його учасниками. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Вогнестійкість-це здатність будівельних конструкцій зберігати свої робочі функції і властивості під дією високих температур пожежі. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну

ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Гігієна праці-галузь практичної і наукової діяльності, що вивчає стан здоров'я працівників у його обумовленості умовами праці і на цій основі обґрунтовує заходи і засоби щодо збереження і зміцнення здоров'я працівників, профілактики несприятливого впливу умов праці. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Гігієнічна характеристика умов праці-визначення і оцінка стану умов праці (робочого місця, виробничого середовища, трудового процесу) щодо відповідності їх державним санітарним нормам, правилам, гігієнічним нормативам. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Гігієнічний норматив-науково обґрунтований і офіційно регламентований рівень шкідливого чинника, перевищення якого може призвести до захворювань або інших несприятливих наслідків для людини і оточуючого природного середовища. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Гігієнічні вимоги-комплекс вимог до об'єкта дослідження, які унеможливають прояви його шкідливого впливу на здоров'я людини та навколишнє середовище. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Горіння-складний фізико-хімічний процес, що супроводжується виділенням теплоти і випромінюванням світла. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Гранично допустима концентрація (ГДК, ГДУ)-концентрація шкідливої речовини у повітрі робочої зони, діяння якої незалежно від наявності інших шкідливих чинників, що не перевищують нормативів при роботі встановленої тривалості, протягом всього трудового стажу не призведе до захворювання або іншого відхилення у стані здоров'я як самого працюючого так і його нащадків. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц.*

Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Державний нагляд за охороною праці-діяльність уповноважених державних органів і посадових осіб, що спрямована на забезпечення виконання органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання і працівниками вимог актів законодавства та інших нормативно-правових актів про охорону праці. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Державні міжгалузові та галузеві нормативні акти про охорону праці-правила, стандарти, норми, положення, інструкції та інші документи, яким надано чинність правових норм, обов'язкових для виконання. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Життєве середовище-другий елемент системи «людина — життєве середовище», її об'єкт. Життєве середовище є частиною Всесвіту, де перебуває або може перебувати в даний час людина і функціонують системи її життєзабезпечення. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>)

Законодавство про охорону праці-це нормативні акти, які регулюють питання безпеки та здоров'я працівників на робочому місці. Це включає правила та норми, які регулюють умови праці, вимоги до обладнання та засобів захисту, а також відповідальність за порушення цих правил. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>)

Засіб захисту (працівника)-засіб, призначений для запобігання або зменшення впливу на працівника небезпечних і (або) шкідливих виробничих чинників. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Засіб індивідуального захисту(ЗІЗ) -пристрій , що забезпечує захист організму людини від небезпечних і шкідливих виробничих чинників. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Засіб колективного захисту (працівників)-засіб захисту, конструктивно і (або) функціонально пов'язаний з виробничим обладнанням, виробничим процесом, виробничим приміщенням (будівлею) або виробничим майданчиком. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Захист працівників-це процес забезпечення безпеки та здоров'я працівників під час виконання їх обов'язків. Це може включати застосування засобів індивідуального захисту, навчання та інструктування з техніки безпеки та відповідне обладнання робочих місць. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Заходи з попередження ризиків-це конкретні дії, які вживаються для зменшення ризиків на робочому місці. Це може включати зміну процесів виробництва, надання належної інструкції з техніки безпеки та забезпечення необхідних засобів захисту. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Здоров'я-стан фізичного та психічного благополуччя людини, в тому числі відсутність хвороб і фізичних вад. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Знак безпеки праці-Знак, призначений для попереджування працівників про можливу небезпеку, заборону або припис певних дій, а також для інформування про розміщення об'єктів, використання яких пов'язано із унеможливленням або зниженням наслідків дії небезпечних і (або) шкідливих виробничих чинників. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Зона дихання-простір у радіусі 50 см від обличчя працівника. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Катастрофа - надзвичайна подія в технічній системі, що супроводжується загибеллю людей. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова,

Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с.
URL: <http://surl.li/rfkca>)

Категорія робіт-розмежування робіт за тяжкістю праці, напруженістю, ступенем професійної небезпеки (шкідливості). (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Колір безпеки-Установлений колір, призначений для привернення уваги працівника до окремих елементів виробничого обладнання і (або) будівельної конструкції, які можуть бути джерелами небезпечних і (або) шкідливих виробничих чинників, а також до засобів пожежогасіння і знаків безпеки. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Культура безпеки життєдіяльності населення-це сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня безпеки. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Медичне протипоказання-наявність в організмі працівника анатомо-фізіологічних відхилень або паталогічних процесів, які перешкоджають виконанню певної роботи. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Медичний огляд-огляд працівників спеціальною комісією лікарів з обов'язковими лабораторними, клінічними і функціональними дослідженнями з метою визначення можливості допущення до виконання конкретної роботи, (до професії) за станом здоров'я. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Мінімізація ризиків-це процес прийняття заходів для зменшення рівня на робочому місці, оцінка ризиків їх впливу на працівників та середовище праці, а також визначення заходів з їх усунення. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Надзвичайна подія-подія, що відбувається зазвичай короткочасно і володіє високим рівнем негативного впливу на людей, природні та матеріальні ресурси. До надзвичайної події відносяться великі аварії, катастрофи та стихійні

лиха. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Надзвичайна ситуація (НС)-це обстановка на певній території, що склалася в результаті аварії, небезпечного природного явища, катастрофи, стихійного чи іншого лиха, які можуть спричинити або спричинили за собою людські жертви, шкоду здоров'ю людей або навколишньому природному середовищу, значні матеріальні втрати і порушення умов життєдіяльності людей. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Напруженість праці-ступінь емоційного навантаження на організм при виконанні трудового процесу, що вимагає переважно інтенсивної роботи мозку при отриманні і переробці інформації. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Небезпека-подія, умова або ситуація, яка існує в навколишньому середовищі і здатна призвести до фізичної, психічної, моральної шкоди та поранень різного ступеня (навіть до смертельних). (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Небезпечна зона-простір, у якому можлива дія на працівника небезпечного і (або) шкідливого виробничого чинника. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Небезпечний (виробничий) чинник-виробничий чинник, вплив якого на працівів гострого отруєння або іншого раптового різкого погіршення здоров'я або до смерті. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Непрацездатність-повна чи часткова втрата загальної або професійної працездатності внаслідок захворювання, нещасного випадку або вродженої фізичної вади. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Нещасний випадок-дія небезпечного чинника на організм під час виконання працівником трудових обов'язків, унаслідок чого виникає травма.

(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Нещасний випадок на виробництві-раптове погіршення стану здоров'я чи настання смерті працівника під час виконання ним трудових обов'язків внаслідок короткочасного (тривалістю не довше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Нещасні випадки невиробничого характеру-не пов'язані з виконанням трудових обов'язків травми, у тому числі отримані внаслідок заподіяних тілесних ушкоджень іншою особою, отруєння, самогубства, опіки, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою, травми, отримані внаслідок стихійного лиха, контакту з тваринами тощо (далі-нещасні випадки), які призвели до ушкодження здоров'я або смерті потерпілих. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Основне місце роботи-це місце роботи, де працівник працює на підставі укладеного трудового договору, де знаходиться (оформлена) його трудова книжка, до якої вноситься відповідний запис про роботу. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Охорона здоров'я працівників-комплекс заходів, спрямованих на збереження здоров'я працівників з урахуванням категорії виконуваних робіт та виробничого середовища. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Охорона праці-це система законодавчих актів і відповідних соціально-економічних, технічних, гігієнічних та організаційних заходів, що забезпечують безпеку людини, збереження її здоров'я і працездатності в процесі праці. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).*

Оцінка ризиків-це процес визначення потенційно небезпечних факторів. *(ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-*

дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Переважне право на укладення трудового договору- це право, яким протягом року може скористатися працівник, звільнений у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці (в тому числі реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників), у разі поворотного прийняття на роботу, якщо власник або уповноважений ним орган провадить прийняття на роботу працівників аналогічної кваліфікації. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Періодичний медичний огляд-медичний огляд працівників, який проводять з установленою періодичністю з метою виявлення ознак виробничо зумовлених захворювань, а також патологічних станів, що розвинулися протягом трудової діяльності та перешкоджають продовженню роботи за певним фахом. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Підвищення свідомості про безпеку праці-це процес надання працівникам необхідної інформації та навчання з техніки безпеки для підвищення їх свідомості про ризики та способів їх управління. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

План евакуації під час аварії-документ, у якому вказані евакуаційні шляхи й виходи, встановлені правила поведінки людей, а також порядок і послідовність дій персоналу, який обслуговує об'єкт на випадок аварії (повинен переглядатися 1 раз на 3 роки). (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Планування ризиків-це процес визначення потенційних ризиків та прийняття заходів для їх управління. Це може включати підготовку планів евакуації та надання інструкцій з техніки безпеки. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Побутове середовище-це середовище проживання людини що містить сукупність житлових будівель, споруд спортивного і культурного призначення, а також комунально- побутових організацій і установ. (ДСТУ 2293:2014. Охорона

праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Подія-подія, що складається з негативного впливу з заподіянням шкоди людським, природним і (або) матеріальних ресурсів. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Пожежа-неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розвивається в часі і просторі і є небезпечним для людей, матеріальних цінностей та навколишнього середовища. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Пожежна безпека-це розділ охорони праці, що вивчає теорію процесів горіння, основні поняття та визначення в цій сфері, розробляє систему попередження пожеж та заходи пожежного захисту. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Пожежна профілактика-комплекс організаційних заходів та технічних засобів спрямованих на запобігання можливому виникненню пожежі чи зменшення її негативних наслідків. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Пожежовибухонебезпечність речовин-це сукупність властивостей, що характеризують їх здатність до виникнення й поширення горіння. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Попередній медичний огляд-медичний огляд, який проводиться під час влаштування на роботу для визначення початкового стану здоров'я претендента та його відповідності конкретно обраній професії. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Постійне робоче місце-робоче місце, на якому працівник перебуває половину або більшу частину свого робочого часу (понад дві години безперервно). (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц.

Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Право на працю- це гарантована державою можливість громадянина заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Працездатність-це здатність людини до активної діяльності, що характеризується можливістю виконання роботи і функціональним станом організму в процесі роботи. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Працівник-це фізична особа, яка безпосередньо власною працею виконує трудову функцію згідно з укладеним з роботодавцем трудовим договором (контрактом) відповідно до закону. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Професійна захворюваність-явище, що характеризується сукупністю професійних захворювань. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Професійна небезпека (шкідливість)-небезпека, яка може виникнути під час виконання роботи та призвести до травми, хвороби або смерті. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Професійна реабілітація-поновлення професійної працездатності. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Професійна хвороба; професійне захворювання-патологічний стан людини, обумовлений надмірним напруженням організму, або дією шкідливого виробничого чинника під час трудової діяльності. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Професійне отруєння-гостра або хронічна інтоксикація викликана дією шкідливого хімічного чинника в умовах виробництва. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Травматизм (грец.trauma-рана) -це порушення анатомічної цілісності організму або його функцій унаслідок раптової короткочасної дії будь-якого зовнішнього чинника (механічного, хімічного, термічного і ін.), у результаті чого настає тимчасова або постійна втрата працездатності. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Професійний відбір-сукупність заходів, метою яких є відбір осіб для виконання певного виду трудової діяльності за їхніми професійними знаннями, анатомо-фізіологічними і психологічними особливостями, станом здоров'я та віком. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Професійні захворювання-захворювання причиною якого є дія шкідливого чинника в умовах виробництва, підтверджена в установленому законом порядку. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Профілактика травматизму-це комплекс заходів з метою попередження травм та інших травматичних ушкоджень на робочому місці. Ці заходи можуть включати в себе визначення потенційних ризиків та небезпек на робочому місці, навчання працівників правилам техніки безпеки, встановлення безпечних процедур роботи та забезпечення відповідного обладнання і заходів індивідуального захисту. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Раціональний режим праці і відпочинку-співвідношення періодів роботи і відпочинку , за яких висока продуктивність праці поєднується з високою і стійкою працездатністю людини без ознак надмірної втоми, протягом можливого тривалого періоду. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Ризик небезпеки-це імовірність події (подій), яка (які) є небезпечною (-ими). Ризик небезпеки є критерієм реалізації небезпеки. ризиків на робочому місці. Це може включати застосування нових технологій, зміну умов праці, навчання працівників та забезпечення відповідного обладнання та засобів захисту. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Ризикоорієнтована охорона праці-це підхід до охорони праці, який полягає у виявленні, оцінці та мінімізації можливих ризиків на робочому місці. Основна мета полягає в забезпеченні безпечних та здорових умов праці. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>)

Роботодавець-це юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ чи її представництво) або самозайнята особа, яка використовує найману працю фізичних осіб на підставі укладених трудових договорів (контрактів) та несе обов'язки із сплати їм заробітної плати, а також нарахування, утримання та сплати податку на доходи фізичних осіб до бюджету, нарахувань на фонд оплати праці, інші обов'язки, передбачені законами. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Робоча зона-визначений простір, у якому розташовано робочі місця постійного або непостійного (тимчасового) перебування працівників. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Робоче місце-місце постійного або тимчасового перебування працівників в процесі трудової діяльності. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Робочий час-це час встановлений законом, протягом якого відповідно до правил внутрішнього розпорядку або іншого, прийнятого на підприємстві порядку, працівник має виконувати доручену йому працю, або службові обов'язки. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Самозаймання-це процес горіння, що виникає через тепло, яке утворюється в речовині в наслідок само ініційованих екзотермічних процесів. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Система стандартів безпеки праці(ССБП) -це комплекс взаємопов'язаних стандартів спрямованих на забезпечення безпеки, збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Стихійне лихо-надзвичайна подія, пов'язане зі стихійними явищами на Землі і призвело до руйнування біосфери, техносфери, до загибелі або втрати здоров'я людей. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>)

Строковий трудовий договір- це трудовий договір, укладений на визначений строк, встановлений за погодженням сторін. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Техніка безпеки-це система організаційних і технічних заходів і засобів, спрямованих на відвернення впливу на працюючих небезпечних виробничих чинників. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Тимчасове робоче місце-робоче місце, на якому працівник перебуває менше половини або меншу частину (менше двох годин неперервно) тривалості щоденної роботи (зміни). (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Травма-людини або його функцій внаслідок дії чинників зовнішнього середовища. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfka0> (дата звернення: 04.03.2024).

Травмонебезпечний фактор-негативний вплив на людину, який призводить до травми або смерті. (Маслова О.В., Гончарова І.П.

Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслоva, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>)

Трудова діяльність (людини)-реалізація цільової функції, сформованої потребами суспільства, здійснювана у певній організаційно-правовій формі господарювання. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024)).

Трудове каліцтво-втрата здоров'я працівником внаслідок виробничої травми. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024)).

Трудовий договір-це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024)).

Тяжкість праці-характеристика трудової діяльності людини, яка визначає ступінь залученості до роботи м'язів та відображає фізіологічні витрати внаслідок фізичного навантаження. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024)).

Умови праці-сукупність чинників виробничого середовища і трудового процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини під час виконання нею трудових обов'язків. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024)).

Управління ризиками-це процес вживання заходів для зменшення ризиків та забезпечення безпеки працівників. Це може включати визначення пріоритетів, планування та виконання заходів з мінімізації ризиків, контроль за їх ефективністю та оцінка результатів. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В.

Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Фізіологія праці-це розділ гігієни праці , що вивчає зміну функціонального стану організму людини під впливом виробничої діяльності і розробляє фізіологічно обосновані засоби організації трудового процесу, що сприяють попередженню втоми і підтримуванню високого рівня працездатності. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Характер праці-особливості трудового процесу (тяжкість, напруженість, монотонність і ін.), що здатні при відповідних умовах чинити несприятливу дію на здоров'я людини і її працездатність. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Шкідлива речовина-це та, яка при контакті з організмом людини у випадку порушення вимог безпеки і гігієни праці може викликати захворювання або відхилення у стані здоров'я як в процесі контакту з нею, так і у віддалені строки життя сучасного і наступного поколінь, що визначаються сучасними засобами. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Шкідливий (виробничий) чинник-виробничий чинник, вплив якого за певних умов може призвести до захворювання, зниження працездатності і (або) негативного впливу на здоров'я нащадків. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

Шкідливий фактор-негативний вплив на людину, яке призводить до погіршення самопочуття або захворюванню. (Маслова О.В., Гончарова І.П. Ризикоорієнтовні підходи в охороні праці: електронний навчальний курс / О.В. Маслова, І.П. Гончарова, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2023. 76 с. URL: <http://surl.li/rfkca>).

Шкідливий чинник-виробничий чинник, що здатний чинити негативний вплив на працездатність і стан здоров'я аж до виникнення професійного захворювання. (ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. На заміну ДСТУ 2293-99 ; чинний від 2015-05-01. Вид. офіц. Київ : Націон. науково-дослід. інститут, 2015. 13 с. URL: <http://surl.li/rfkao> (дата звернення: 04.03.2024).

9. КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ

За консультаціями чи уточненнями окремих питань електронного курсу можна звернутися до викладача Геревенка Андрія Михайловича за:

Мобільний телефон: +38 (050) 55-29-707

Електронна пошта: gerevenkoandrey@ukr.net, gerevenkoandrey@gmail.com

Youtube канал: [Welding technology by Andrii Herevenko](#)

Youtube канал: [Rock climbing by Andrii Herevenko](#)

Соціальна сторінка: <https://www.facebook.com/andreygerevenko>

10. ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА

Наукові праці та монографії

1. Андріїв В.В., Ніколаєва Л.В. Оптимізація трудових відносин в умовах воєнного стану: правові та організаційні аспекти // Вісник праці та соціальних питань. – 2023. – № 2. – С. 45–58.
2. Гранчак В.М. Робочий час в умовах воєнного стану: правові механізми регулювання // Праця і соціальний захист. – 2023. – № 4. – С. 86–94.
3. Полукаров Ю.О., Мітюк Л.О., Качинська Н.Ф., Лановенко А.В. Специфіка прав працівників у період воєнного стану // Юридичний вісник. – 2022. – № 3. – С. 112–125.
4. Хімінець В.Є. Організація охорони праці під час воєнного стану: практичні рекомендації для закладів освіти // Охорона праці та безпека життєдіяльності. – 2022. – № 5. – С. 200–210.
5. Цимбалюк О.В. Зміни у законодавстві з охорони праці під час воєнного стану та повоєнного відновлення // Сучасні проблеми права та управління. – 2022. – № 6. – С. 204–215.
6. Геревенко А.М. Нормативно-правова база охорони праці в закладах професійної освіти: сучасний стан та перспективи (2025–2026 рр.) // Науковий вісник БІНПО. – 2026. – № 1. – С. 78–92.

Законодавчі та нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII (чинна редакція станом на 01.01.2026). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII (чинна редакція станом на 12.09.2025). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами 2025 р.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX (чинний з 12.09.2025). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-IX>
6. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (зі змінами 2025 р.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>

7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV (зі змінами 2025 р.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>

Підзаконні акти та положення

1. Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти: затверджено наказом МОН України від 26.12.2017 № 1669 (zareєстровано в Мін'юсті 23.01.2018 за № 100/31552, чинне станом на 2026 р.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18>
2. Постанова КМУ від 25.03.2022 № 368 «Про деякі питання організації освітнього процесу в умовах воєнного стану» (зі змінами 2025–2026 рр.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2022-%D0%BF>
3. Постанова КМУ від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» (зі змінами). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF>

Інтернет-ресурси

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Урядовий портал (Кабінет Міністрів України). – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>
3. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>
4. Офіційний сайт Державної служби України з питань праці (Держпраці). – Режим доступу: <https://dsp.gov.ua>
5. Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України (офіційний сайт з електронними навчальними курсами). – Режим доступу: <https://binpo.com.ua>

Електронні навчальні курси та посібники

Геревенко А. М. Occupational Health and Safety Management in VET Institutions. Security Requirements under Martial Law in Ukraine : електронний навчальний курс [Електронний ресурс] / А. М. Геревенко. – Київ : Електронна бібліотека НАПН України, 2025. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747805> (дата звернення: 09.01.2026).

Геревенко А. М. Safety Measures During the Delivery of Vocational-Theoretical Training in VET Institutions : електронний навчальний курс [Електронний ресурс] / А. М. Геревенко. – Київ : Електронна бібліотека НАПН України, 2025. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747806> (дата звернення: 09.01.2026).

Навчальне видання

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ЗПО**

Розробник: Геревенко Андрій Михайлович старший викладач кафедри технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

СХВАЛЕНО кафедрою технологій навчання, охорони праці та інклюзивної освіти протокол № 1 від 07 січня 2026 року

Біла Церква – 2026

© БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2026

